

Jaarprogramma 2018

Jaarprogramma van de Minaraad voor het werkjaar 2018

Datum van goedkeuring 15/03/2018

Volgnummer 2018| 001

Coördinator + e-mailadres Jan Verheeke, jan.verheeke@minaraad.be

Inhoudstafel

Jaarprogramma van de Minaraad voor het werkjaar 2018	1
Inhoudstafel.....	2
Samenvatting.....	3
Procesbeschrijving.....	4
I. ALGEMEEN.....	5
1 Inleiding.....	5
2 Concrete aansturing van de werkzaamheden.....	5
3 Planning van de raadsactiviteiten van 2018	6
4 Organisatorische uitdagingen voor 2018	6
II. INHOUDELIJKE VOORUITZICHTEN EN PROGRAMMATIE.....	7
1 <i>Governance</i> , regelgeving, goed bestuur.....	7
1.1 Ontwikkelingen op wereldvlak	7
1.2 Trends op Europees vlak	8
1.3 Trends op Vlaams niveau.....	8
1.4. Mogelijke raadsactiviteiten	11
2 Klimaat en energie.....	12
2.1. Trends op wereldvlak.....	12
2.2. Trends op Europees vlak	14
2.3. Trends op Vlaams niveau.....	15
2.4. Mogelijke raadsactiviteiten	17
3 Duurzaam hulpbronnengebruik/circulaire economie	18
3.1. Trends op wereldvlak.....	18
3.2. Trends op Europees vlak	19
3.3. Trends op Vlaams niveau.....	20
3.4. Mogelijke raadsactiviteiten	21
4 Klassieke milieuthema's.....	21
4.1. Trends op wereldvlak.....	21
4.2. Trends op Europees vlak	22
4.3. Trends op Vlaams niveau.....	23
4.4. Mogelijke raadsactiviteiten	25
5. Biodiversiteit en ecosysteemdiensten.....	25
5.1. Trends op wereldvlak.....	25
5.2. Trends op Europees vlak	26
5.3. Trends op Vlaams niveau.....	27
5.4. Mogelijke raadsactiviteiten	28
BIBLIOGRAFIE.....	30

Samenvatting

Bij de aanvang van dit jaarprogramma worden er enkele beslissingen vastgelegd betreffende de “producten” van de Minaraad. Het productgamma zal in 2018 bestaan uit adviezen op vraag en uit enkele adviezen op eigen initiatief ten behoeve van de beleidsmakers, en voor het overige uit informatie-opbouw en uit briefingnota’s ten behoeve van de raadsorganisaties en hun achterban.

Met dit productgamma voor ogen legt het voorliggend jaarprogramma vooral een inhoudelijke programmatie vast, die gebaseerd is op trendinschattingen betreffende het globale, Europese en Vlaamse niveau, evenals op een beknopte vooruitblik in verband met de adviesvragen die in 2018 verwacht kunnen worden.

Dit inhoudelijke programma is bovendien opgedeeld in de vijf thema’s of werkvelden, die al een tijd worden aangehouden in verband met de inhoudelijke structurering van de raadswerking: (1) *good governance*, (2) klimaat en energie, (3) duurzaam hulpbronnengebruik en circulaire economie, (4) klassieke milieuthema’s en (5) biodiversiteit en ecosysteemdiensten.

Procesbeschrijving

Project op initiatief van:	Dagelijks Bestuur, 9 november 2018
Rechtsgrond:	Decreet van 18 juli 2003, art. 19
Projectdoel:	Prioriteitsbepaling voor 2018
Vaststellingdatum	15 maart 2018
Overlegcommissie:	Dagelijks Bestuur
Vergaderingen: soort + datum:	9 november 2017 – Dagelijks Bestuur; 30 november 2017 – Werkcommissie; 7 december 2017 – Dagelijks Bestuur; 11 januari 2018 – Dagelijks Bestuur; 25 januari 2018 – Raadszitting; 8 februari 2018 – Dagelijks Bestuur; 1 maart 2018 – Dagelijks Bestuur; 15 maart 2018 – Raadszitting.

Het jaarprogramma werd opgemaakt in uitvoering van art. 18 van het Decreet van 18 juli 2003 tot regeling van de strategische adviesraden: *“Een strategische adviesraad stelt zijn werkprogramma vast in overleg met de Vlaamse Regering”*.

Art. 12.2. van het huishoudelijk reglement van de Minaraad bepaalt: *“Het dagelijks bestuur stuurt de inhoudelijke raadswerking strategisch aan, onder meer via de opmaak van een meerjarig en/of jaarlijks ontwerpwerkprogramma en de organisatie van de interne voorbereidingsprocessen daartoe evenals van het daartoe op grond van artikel 18 van het SAR-decreet te voeren overleg met de Vlaamse regering”*.

I. ALGEMEEN

1 Inleiding

Ook in dit werkjaar worden de vijf krachtlijnen aangehouden die ook in de vorige jaren aan de orde waren: (1) klimaat en energie; (2) duurzaam hulpbronnengebruik en circulaire economie; (3) klassieke milieuthema's; (4) biodiversiteit en ecosysteemdiensten; en (5) regelgeving en bestuurskwaliteit. Bij elk van de vijf vernoemde krachtlijnen wordt er (1) een trendinschatting aangeboden, en (2) worden er keuzes gemaakt voor wat de werking in 2018 aangaat.

2 Concrete aansturing van de werkzaamheden

De concrete aansturing van de uitvoering van deze krachtlijnen doorheen het werkjaar gebeurt alleszins door het Dagelijks Bestuur, conform het huishoudelijk reglement. Het Dagelijks Bestuur maakt hierbij doorlopend een afweging tussen de reeds lopende en nieuwe projecten, rekening houdende met de capaciteit van raadsorganisaties en secretariaat evenals met verwante adviesactiviteiten die in andere strategische adviesraden plaatsvinden.

Voor wat eigen initiatieven voor 2018 aangaat, geldt volgende tabel:

TABEL – RAADS-/SECRETARIAATSACTIVITEITEN OP EIGEN INITIATIEF						
ACTIVITEIT	RESULTAAT	KENMERKEN	TARGET/JAAR	STARTPROCES	TOTSTANDKOMING	COMMUNICATIE
Waarnemen	Informatie-opbouw	Verzameling en structurering van feitenmateriaal (in de vorm van bv. geordende, gemarkeerde bestanden en/of interne studietekst).	Onbepaald.	(Jaarprogramma) Interne beslissing secretariaat.	Interne secretariaatsprocessen, verder te systematiseren. Zo mogelijk via "twinning" werken (telkens 2 leden secretariaat werken samen). Het voorgaande geldt ook voor het hieronder volgende.	Resultaat wordt medegedeeld aan de relevante werkkommissie. Publicatie ervan kan, mits consensusbeslissing van DB en toevoeging van de "disclaimer".
Analyseren		Synthesenota ("briefing note")		Bondige tekst (max. ong. 5 pagina's) waar neutrale, inzichtelijke synthese van beschikbare informatie wordt aangemaakt, op basis van analyse ervan.	(Jaarprogramma) Werkgroepsbeslissing.	
Synthetiseren	Advies op eigen initiatief	Grondige tekst (max. ong. 30 pagina's) inzake gebundelde informatie, met formulering probleem en verkenning van oplossingsrichtingen. + Consensustekst (max. 10 pagina's) met aanbevelingen, in genummerde paragrafen, i.v.m. strategisch te kiezen oplossingsrichtingen.	Richtgetal 2 per jaar; regelmatige spreiding in de tijd over de diverse thema's; binnen één thema slechts één initiatief tegelijkertijd.	(Jaarprogramma) – startfiche – beslissing D.B. – presentatie voorstudie t.b.v. werkkommissie – – definitieve startfiche.	Hoort voort te bouwen op een of meerdere van hiervoor vermelde processen. Interne voorbereiding en kwaliteitsbewaking op secretariaatsniveau zijn belangrijk. Max. 3 werkgroepsessies. Unanieme raadsbeslissing aan het einde.	Besloten zolang er niet definitief over is beslist. Passieve en actieve openbaarheid slechts na het doorlopen van de beslissingsprocedure voor adviezen. Presentaties houden zich aan contouren van document.
Visie vormen		Aanbevelen				

Bij de "te verwachten en te behandelen adviesvragen" die in dit jaarprogramma worden geïnventariseerd, bekijkt het Dagelijks Bestuur telkens, als er de verwachte adviesvraag daadwerkelijk gesteld wordt, *in concreto* of en in hoeverre er ingegaan wordt op de gestelde vraag. Algemeen is de Minaraad in 2018 niet van zin om, als strategische adviesraad, in te gaan op adviesvragen die verband houden met instemmingsdecreten, samenwerkingsakkoorden, erkenningsaanvragen, complexe projecten, concrete effectbeoordelingsdossiers, enz. Waar passend en/of op vraag wordt er samenwerking aangegaan of afstemming beoogd met andere betrokken adviesraden, in het bijzonder met de SARO, de SERV en/of de SALV, evenals, op federaal en Europees niveau, met de FRDO en binnen het Europees EEAC-verband. Ook hierin neemt het Dagelijks Bestuur de concrete beslissingen.

3 Planning van de raadsactiviteiten van 2018

Procesmatig wordt er, zoals elk jaar het geval is, er uitgegaan van een tiental raadszittingen per jaar, evenveel zittingen van het dagelijks bestuur per jaar, evenals, gedurende het werkjaar, gemiddeld wekelijks een werkgroepszitting. Dit neemt niet weg dat er feitelijk beslist kan worden raadszittingen niet te laten doorgaan, ingeval er door middel van schriftelijke procedures tot de nodige adviesvaststellingen wordt gekomen.

Om de informatiegaring en de synthese hiervan ten behoeve van de raadsorganisaties te faciliteren, wordt er ingezet op hoorzittingen en vergelijkbare toelichtings- en overlegmomenten, onder meer in samenwerking met andere adviesraden, VLEVA, dan wel in EEAC-verband.

4. Organisatorische uitdagingen voor 2018

Fusie. De nodige voorbereidings- en afwikkelingsactiviteiten worden doorgevoerd, om de fusie met de SARO tot een Omgevingsraad tot een goed einde te brengen.

Werking. Er wordt een afsprakennota opgemaakt inzake het opmaken en uitbrengen van studies, het beleggen van hoorzittingen en andere activiteiten naast adviesverlening.

Communicatie. Er wordt een communicatienota opgemaakt, met betrekking tot het uitbrengen van de producten van de Raad en het netwerken in dat verband.

Personeelsbeleid. Na de verhuis naar het Herman Teirlinckgebouw worden alle processen terug in lijn gebracht met het personeelsmanagement van de Vlaamse Overheid.

II. INHOUDELIJKE VOORUITZICHTEN EN PROGRAMMATIE

1 Governance, regelgeving, goed bestuur

1.1 Ontwikkelingen op wereldvlak

De momenteel aanvaarde basispremissie inzake de internationale *governance* betreft de verschuiving van de economische en politieke macht van het Westen naar het Verre Oosten¹. Het internationaal beleid van de Verenigde Staten zal in de komende jaren gekenmerkt worden door een afkeer van het **multilateralisme** en een oriëntatie op interne zaken en **bilaterale relaties**. Als gevolg van deze ontwikkelingen zal het belang van **regionale blokken** toenemen, ten nadele van de **Verenigde Naties**, en zal het belang van de **G20** stijgen ten nadele van bv. de **G7**². Ondanks deze mogelijke ontwikkelingen gelden de in 2015 in de schoot van de V.N. vastgestelde **17 SDG's** evenals het **Verdrag van Parijs** nog steeds als successen van het multilateralisme. Aansluitend hierbij is er momenteel een **globaal milieupact** in voorbereiding³.

Op wereldvlak worden **regio's, grootsteden en steden** meer en meer gezien als de plaats en de schaal waar de transitie naar duurzame ontwikkeling daadwerkelijk kan plaatsvinden. Zowel op VN- als op EU-niveau wordt er hier specifiek programmatisch op ingegaan⁴. Men gaat er van uit dat het niveau van de steden het niveau is het waar **het terugdringen van energiegebruik en broeikasgasemissies** hand in hand zullen kunnen gaan met optimalisatie van materialengebruik en transport, met betere gezondheidscijfers, economische ontwikkeling en creatie van jobs^{5-6,7}.

Bepaalde **technologische ontwikkelingen** (connectiviteit, robotisering, biowetenschappen, micromaterialen), kunnen tot wezenlijke veranderingen leiden in de verhouding overheid/bedrijf/burger, en, meer specifiek, in het omgevingsbeleid⁸. Met de vergroening van de economie neemt het belang toe van de globale milieutechnologiemarkt, evenals van de hieraan verbonden arbeidsmarkt⁹. De problematiek van de financiering van de vergroening treedt op de voorgrond¹⁰.

De volgende G20-top gaat door in Argentinië en behandelt de toekomst van arbeid, uitrol van infrastructuur en duurzame voedselvoorziening¹¹; de volgende G7-top gaat door in Canada (8-9 juni 2018), en behandelt vijf thema's, waaronder de cluster klimaat, energie en oceanen¹². Andere **vermeldenswaardige topbijeenkomsten** zijn de 9de zitting van het *World Urban Forum*, 7-13 februari 2018 in Kuala Lumpur¹³, de 1ste wereldconferentie van het *Inter-agency Platform for Collaboration on Tax*, en dit i.f.v. de SDG's (New York, 14-16 februari 2018)¹⁴, de bijeenkomst van

¹ EUROPEAN PARLIAMENT RESEARCH SERVICE (2017).

² TRENIN, D. (2017), p. 15.

³ Zie <https://www.iucn.org/news/world-commission-environmental-law/201707/global-pact-environment-introduced-world-0>.

⁴ BURIANEK (2017).

⁵ Zie Nederlandse Rli, <http://en.rli.nl/sites/default/files/wtkthefutureofthecity.pdf>.

⁶ Zie <http://www.wri.org/blog/2016/12/cities-are-acting-climate-change-will-new-administration-join>.

⁷ Zie <http://www.worldbank.org/en/topic/urbandevelopment/brief/the-curb-tool-climate-action-for-urban-sustainability>.

⁸ Zie MIRA, <http://www.milieurapport.be/nl/publicaties/toekomstverkenningen/megatrends>.

⁹ Zie PWC, <http://www.pwc.nl/nl/themas/megatrends/duurzaamheid.html>.

¹⁰ Zie <http://www.wri.org/blog/2018/01/overcoming-these-3-challenges-can-drive-sustainable-investing-mainstream>.

¹¹ Zie <https://g20.org/>.

¹² Zie <http://www.international.gc.ca/g7/index.aspx?lang=eng>.

¹³ Zie <http://wuf9.org/>.

¹⁴ Zie <http://www.worldbank.org/en/programs/platform-for-tax-collaboration>.

de UNECE over de stand van zaken van de SDG's in Europa (Genève, 1-2 maart 2018)¹⁵, de 9de conferentie inzake *Resilient Cities* (Bonn, 26-28 April 2018)¹⁶, een bijeenkomst van het V.N. *Economic and Social Council* met als thema “*Towards sustainable, resilient and inclusive societies through participation of all*” (New York, 23 mei 2018), de 6de zitting van het *High-level Political Forum on Sustainable Development* (New York, 9-18 juli 2018), evenals, tot slot, de *Global Science, Technology and Innovation Conference (G-STIC)* (Brussel, 28-30 November 2018)¹⁷.

1.2 Trends op Europees vlak

De Europese Commissie beraadt zich, mede naar aanleiding van *Brexit*, over de toekomst van de Europese Unie, en gaat hierbij uit van de vaststelling dat de **positie van Europa in de wereld** aan het verzwakken is: demografisch, economisch en vanuit het oogpunt van externe veiligheid¹⁸. In het tweede kwartaal van 2018 zal de Europese Commissie zijn omvattend voorstel uitbrengen voor het nieuwe *Multi-annual financial framework*, met betrekking tot de periode 2020-2025, met aansluitend een reeks voorstellen voor de volgende generatie steunprogramma's, inclusief de impactbeoordeling ervan¹⁹. Een hieraan verwante discussie is deze betreffende nieuwe **autonome fiscale inkomsten** voor de Europese Unie²⁰. Tegelijk lanceert Europese Commissie een “*sustainable European future initiative*”, met hetzelfde tijdsperspectief 2020-2025. Er zal een **reflectiedocument** uit voortkomen in het licht van de SDG's van de V.N. en van het Akkoord van Parijs, met als titel “*Towards a Sustainable Europe by 2030*”. Met dit voor ogen is er een *stakeholder platform* opgericht, waaraan de EEAC als waarnemend lid deelneemt²¹. De Europese Unie wil ook een verdere eenmaking en vergroening van de **kapitaalmarkten** realiseren, en daartoe in het eerste kwartaal een *Action Plan on sustainable finance with regulatory measures* uitbrengen²². In aanloop hiertoe bracht de Europese Commissie recent een studie uit over het concept “**groen**” in “*green finance*”²³.

Wat *environmental governance* aangaat, is het sinds enkele jaren zo dat de Europese Commissie minder inzet op nieuwe regelgeving en doelbewust de aandacht verlegd heeft naar de **implementatie** van de doelstellingen van de bestaande milieuwetgeving, met waarborging van de **gelijke behandeling** van de lidstaten²⁴. In lijn hiermee werd er een **evaluatiecyclus** opgestart (cycli van 2 jaar), waarbij het milieubeleid van de onderscheiden Lidstaten wordt doorgenomen²⁵. De Europese Commissie heeft een *fitness check* doorgevoerd betreffende **milieurapportering**, en plant in 2018 een follow-up in dat verband²⁶.

1.3 Trends op Vlaams niveau

De **Visienota 2050** heeft eigenlijk betrekking op de plaats en de toekomst van het Vlaamse Gewest binnen Europa en de wereld. Aansluitend hierbij hebben de zeven transitie managers elk een startnota of actieplan opgemaakt voor hun **transitieprioriteiten**. Deze nota's zijn

¹⁵ Zie <http://www.unece.org/rfsd2018.html>.

¹⁶ Zie <http://www.iclei.org/details/article/resilient-cities-2018.html>.

¹⁷ Zie <https://2018.gstic.org/>.

¹⁸ EUROPESE COMMISSIE (2017b), p. 8 en p. 10. Zie ook bv. BURROWS, M. and BURWELL, F. (2017).

¹⁹ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex I, p. 2.

²⁰ Zie Monti et al. (2016).

²¹ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex I, p. 2. Zie ook <https://ec.europa.eu/info/strategy/international-strategies/global-topics/sustainable-development-goals/multi-stakeholder-platform-sdgs/members-en>.

²² EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex I, p. 4.

²³ KAHLENBRON, W., et al. (2017).

²⁴ Zie EUROPESE COMMISSIE (2016).

²⁵ Voor België, zie EUROPESE COMMISSIE (2017a).

²⁶ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex II, p. 2.

inmiddels goedgekeurd door de Vlaamse Regering²⁷. De komende maanden zullen de transitie managers verder aan de slag gaan met de uitvoering ervan²⁸. In verband hiermee wordt het behalen van de SDG's gezien als een voorwaarde om de Visienota 2050 te realiseren. Daarom is men bezig met **de SDG's** te vertalen naar het beleid via een **doelstellingenkader voor 2030**, dat ook afgestemd wordt met de zeven transitieprioriteiten. Er wordt voorzien hierover een adviesvraag te stellen aan de strategische adviesraden²⁹.

In 2018 zal er **een bestuursdecreet** ter stemming worden voorgelegd, dat een fusie behelst van onder meer het kaderdecreet bestuurlijk beleid, het SAR-decreet, het decreet stuurorgaan Vlaams informatie- en ICT-beleid, het *e-government*-decreet, het openbaarheidsdecreet, het decreet hergebruik overheidsinformatie, en het statistiekdecreet³⁰. Er zullen hierbij onder meer ook een aantal verbeteringen uitgewerkt worden inzake **strategische en andere adviesraden**. Deze hervorming zal aansluiten met het in het witboek "Open en wendbare overheid" geformuleerde voornemen om te komen tot meer complementariteit tussen de diverse **vormen van inspraak**³¹. Naast dit alles is er een algemeen **handhavingsdecreet** in de maak dat een stroomlijning beoogt van de handhavingprocedures³².

Wat het omgevingsvergunningenbeleid betreft valt te noteren dat er een **meerjarenprogramma** in de maak is betreffende de algemene evaluaties van vergunningen voor de exploitatie van de GPBV-installaties waarvoor Europese BBT-conclusies worden gepubliceerd na 1 januari 2018³³. Het **departement Landbouw en Visserij** wil ten andere zijn beoordelingskader voor de advisering van omgevingsvergunningen actualiseren in het licht van de nieuwe situatie³⁴. Ook vanuit **Preventieve Gezondheidszorg** wil men de adviesprocedures onder de loep nemen om te komen tot een meer risicogerichte ondersteuning van lokale overheden³⁵.

Met een "**instrumentendecreet**" beoogt men onder meer harmonisering van compenserende vergoedingen en van de koopplichten, de introductie van onder meer activiteitencontracten en convenanten evenals verhandelbare ontwikkelingsrechten, evenals afstemming met de instrumenten natuurinrichting en landinrichting³⁶. Ook het instrument herverkaveling met planologische ruil wordt meegenomen in deze operatie³⁷. Wellicht komt er daarnaast nog een "**omgevingsbesluit**", wat er, bij planologische beslissingen in verband met afzonderlijke ruimtelijke projecten, zou toe leiden dat de overheid haar diverse instrumenten gelijktijdig binnen één besluitvormingsproces mee kan nemen³⁸.

De **MER-rapporten** worden geëvalueerd op hun proportionaliteit, als eerste stap in een systeem dat de efficiëntie en effectiviteit van MER in Vlaanderen periodiek monitort en bijstuurt³⁹. Wat de Habitatrichtlijn betreft, worden de **praktische wegwijzers** voor grondwater, verzuring en vermessing afgewerkt, en deze voor ruimtebeslag en soorten worden aangevat⁴⁰.

²⁷ Zie <http://do.vlaanderen.be/vlaamse-regering-duidt-trekkers-voor-visie-2050-aan>.

²⁸ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid, p. 20-22.

²⁹ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid, p. 19-20.

³⁰ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid, p. 24.

³¹ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid, p. 9.

³² Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 29.

³³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 17.

³⁴ Beleidsbrief Landbouw en Visserij 2017-2018, p. 22.

³⁵ Beleidsbrief Volksgezondheid 2017-2018, p. 17.

³⁶ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 17.

³⁷ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 35-36.

³⁸ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 17.

³⁹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 20.

⁴⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 36-37.

Wat het **financiële instrumentarium** aangaat valt er te noteren dat er onderzoek lopende is betreffende het **rekeningrijden voor lichte voertuigen**⁴¹ en dat er, meer algemeen, bekeken wordt onder welke condities een **CO₂ belasting** zou kunnen worden ingevoerd⁴². Er zal ook worden nagegaan op welke wijze de heffingen of andere financiële instrumenten kunnen worden ingezet om **circulaire economie** te faciliteren⁴³. Men onderzoekt een alternatieve grondslag voor de **onroerende voorheffing**, rekening houdend met alle moderne vereisten inzake energie-efficiëntie en duurzaamheid⁴⁴. Te noteren valt overigens dat men een omschakeling aan het doorvoeren is van een entiteitsgedreven **begrotingsstelsel** naar een inhoudelijke-ordening van de kredieten. Deze omschakeling moet voltooid zijn in het begrotingsjaar 2019. Gelet op het fusietraject tot het nieuwe beleidsdomein Omgeving, werden hier reeds voor 2018 de principes van prestatiebegroting meegenomen in de nieuwe begrotingsstructuur⁴⁵.

In een door het Europees Parlement uitgebrachte doorlichting betreffende de stand van zaken van uitvoering van het 7de Milieu-Actie-Programma, wordt aangeraden dat de Lidstaat België zou inzetten op een kritische doorlichting van “*the effectiveness of the country’s data policies and amend them, taking ‘best practices’ into consideration*”. Hierbij suggereert men te komen tot een systematisch inzicht in “*all spatial data sets required for the implementation of environmental law*”, waarbij deze data ten minste toegankelijk zou moeten worden gemaakt “*to other public authorities and the public through the digital services foreseen in the INSPIRE Directive*”⁴⁶. Ook in de Vlaamse beleidsbrieven blijft **digitalisering** een belangrijk thema. Men lijkt aan een methodologie te werken (een **mapping-instrument**) die moet toelaten om de ontwikkeling van de digitale overheid in Vlaanderen op een algemene, systematische manier op te volgen en de blinde vlekken te detecteren⁴⁷. Men beoogt een volwaardig **statistiekportaal** voor alle Vlaamse openbare statistieken⁴⁸ en een **Geopunt** dat op geïntegreerde wijze alle mogelijk beschikbare geografische informatie voor burger, bedrijf en overheid bundelt en op laagdrempelige wijze beschikbaar stelt⁴⁹. Verder wil het Agentschap Informatie Vlaanderen inzetten op het verwerven van expertise in de **blockchairtechnologie** en het potentieel daarvan in relatie tot de werking van de Vlaamse overheid⁵⁰. Ook de **besluitvormingsprocessen die leiden tot regelgeving** worden verder gedigitaliseerd⁵¹. Tot slot moet er ook gewezen worden op de voortschrijdende digitalisering van de **werking van de Bestuursrechtscolleges**⁵².

Voor het omgevingsbeleid valt de digitalisering samen te vatten met een aantal trefwoorden, met name: **omgevingsloket**, **digitaal vergunningenregister**, een **Vlaamse klimaatatlas** (een op GIS-gebaseerde web-toepassing), een **dataviewer “Lokale leefkwaliteit in beeld”**, de uitrol van **digitale meters** en de verdere uitbouw van de **woningpas** (met gegevens over energieprestatie, bodemtoestand en overige gebouw- of perceeleigenschappen). De gegevens van de woningpas zullen ten andere worden ontsloten in het burgerloket van Informatie Vlaanderen⁵³. De resultaten van het zgn. TERRA-project, gericht op de opmaak van een **energie- en patrimoniumregister** voor overheden in Vlaanderen, komen voor het eerst vrij in 2018. Het is de

⁴¹ Beleidsbrief Financiën en Begroting 2017-2018, p. 26; Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 13 en pp. 44-45.

⁴² Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 14.

⁴³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 39.

⁴⁴ Beleidsbrief Financiën en Begroting 2017-2018, p. 26-27

⁴⁵ Beleidsbrief Financiën en Begroting 2017-2018, p. 48.

⁴⁶ KARAMFILOVA (2017), p. 87.

⁴⁷ Beleidsbrief Bestuurszaken 2017-2018, p. 27.

⁴⁸ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 12-14.

⁴⁹ Beleidsbrief Bestuurszaken 2017-2018, p. 31.

⁵⁰ Beleidsbrief Bestuurszaken 2017-2018, p. 27.

⁵¹ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 8.

⁵² Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 35.

⁵³ Beleidsbrief Energie 2017-2018, pp. 20, 22, 24, 42-43 en 45.

bedoeling dat een algemeen beschikbare digitale applicatie in de plaats komt van het momenteel door lokale besturen te verrichten inventarisatiewerk⁵⁴.

Wat technologiebeleid aangaat, valt te noteren dat de transitieprioriteit “**Industrie 4.0**” geleid heeft tot vier speerpuntclusters: **VIL** (i.v.m. logistiek), **Catalisti** (i.v.m. duurzame chemie), **SIM** (i.v.m. materialen) en **Flux50** (i.v.m. energie)⁵⁵; en dat men de evaluatie van **VITO** heeft opgestart met het oog op afronding hiervan in 2018⁵⁶.

De Vlaamse Regering wil meer aandacht besteden aan **Europese consultaties en onderhandelingsprocessen**; bij de implementatie zijn vereenvoudiging, correctheid en tijdigheid van de omzetting de aandachtspunten⁵⁷. Er wordt ingezet op **grensoverschrijdende samenwerking** inzake klimaat, energienetwerken en ruimtelijke ordenings⁵⁸. De Vlaamse Overheid zet ten slotte verder in op **subsidiariteit**, met meer verantwoordelijkheden en bevoegdheden voor het lokale bestuursniveau⁵⁹. Het **burgemeestersconvenant** wordt ondersteund door een Vlaamse website⁶⁰. Meer algemeen moet er gewezen worden op de lancering, in de lente van 2018, van een **gemeente- en stadsmonitor**, die aan de besturen aangeboden wordt voor de opmaak van de omgevingsanalyse die nodig is ter onderbouwing van hun volgende meerjarenplan⁶¹. Ook in het voorjaar worden de besluiten inzake de **opmaak van de BBC** herwerkt⁶². De bevraging van de colleges van burgemeester en schepenen over hun intenties met nog **onbebouwde woonreservegebieden** werd afgerond; de resultaten hiervan worden getoetst aan de ruimtelijke criteria van het Witboek BRV; vervolgens wordt bekeken hoe deze selectie wettelijk kan worden geconsolideerd⁶³. Men wil ook, als onderdeel van het Mobiliteitsplan Vlaanderen, een “**Vlaams beleidskader voor stedelijke logistiek**” uitbrengen, dat gericht is op een koolstofarme en economisch rendabele stedelijke logistiek voor geheel het Vlaamse Gewest⁶⁴.

1.4. Mogelijke raadsactiviteiten

Te verwachten en te behandelen adviesvragen:

- Er wordt ingegaan op de adviesvraag inzake het bestuursdecreet.
- Er wordt ingegaan op de eventuele adviesvraag inzake de Vlaamse implementatie van de SDG's; voor de *governance*-aspecten hiervan wordt zo mogelijk samengewerkt met andere adviesraden.
- Er wordt bekeken of er ingegaan moet worden op een eventuele adviesvraag inzake een algemeen handhavingsdecreet.

⁵⁴ Beleidsbrief Wonen 2017-2018, p. 10.

⁵⁵ Beleidsbrief Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie 2017-2018, p. 18.

⁵⁶ Beleidsbrief Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie 2017-2018, p. 20.

⁵⁷ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 16; Beleidsbrief Buitenlands Beleid 2017-2018, p. 13.

⁵⁸ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 44.

⁵⁹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 47.

⁶⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 43; zie <http://www.burgemeestersconvenant.be/>.

⁶¹ Beleidsbrief Binnenlands Bestuur en Stedenbeleid 2017-2018, p. 16.

⁶² Beleidsbrief Binnenlands Bestuur en Stedenbeleid 2017-2018, p. 25.

⁶³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 22-23.

⁶⁴ Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 56.

- Er wordt ingegaan op de te verwachten adviesvragen inzake het “instrumentendecreet”, het BRV en over het “omgevingsbesluit”; hierbij wordt samenwerking nagestreefd met de SARO.

Eigen initiatieven:

- Er wordt een eigen-initiatief-project op het getouw gezet vanuit de gedachte dat het lokale niveau fungeert of kan fungeren als proeftuin om sneller te komen tot een klimaat-, energie- en materialentransitie. In een eerste deelproject wordt er van uit gegaan dat infrastructuurbeslissingen bevorderlijk of nadelig kunnen zijn voor de beoogde energietransitie; daarom is het de bedoeling na te gaan hoe infrastructuurbeleid op lokaal niveau vorm krijgt, welke sterktes, zwaktes, kansen en bedreigingen er zijn, en welke ondersteunende rol de Vlaamse overheid zou kunnen spelen met het oog op de energie-transitie.

Op te volgen fora en ontwikkelingen:

- De ontwikkelingen inzake het evaluatieprogramma omgevingsvergunning worden opgevolgd.
- De ontwikkelingen inzake het entiteitsgedreven begrotingssysteem worden opgevolgd.
- De ontwikkelingen inzake technologiebeleid – speerpuntclusters i.u.v. “Industrie 4.0” worden opgevolgd.
- De ontwikkelingen worden opgevolgd inzake de financiering van de vergroening.

2 Klimaat en energie

2.1. Trends op wereldvlak

In het hypothetische **basislijns scenario van de IPCC (2015)**, waarin er met name geen additionele klimaatmaatregelen worden geïntroduceerd, zullen de wereldwijde CO₂-emissies tegen 2050 een jaarlijks emissieniveau bereiken van 60GtCO₂, en 75GtCO₂ tegen het einde van de eeuw. Tegen 2100 zou een dergelijk *business as usual* kunnen leiden tot een globale temperatuurstijging tussen de +3°C en de +7°C, vergeleken met pre-industriële niveaus⁶⁵. In de recentste jaren komen de concrete effecten van klimaatverandering steeds duidelijker en impactrijker aan de oppervlakte⁶⁶. In kringen van het Europese strategische toekomstonderzoek wordt er gesuggereerd om adaptatie-investeringen te richten op het BAU-scenario, i.e. met een temperatuurstijging van +3°C tot +4°C.⁶⁷

De **Overeenkomst van Parijs** is van kracht geworden op 4 november 2016. De daarmee verband houdende INDC's zijn evenwel niet afdoende om de globale temperatuurstijging binnen

⁶⁵ Zo samengevat in VAN VUUREN, D., et al. (2017), p. 11.

⁶⁶ Zie bv. voor Europa, GAVENTA et al. (2017), p. 33: “From the extreme heat waves and forest fires that have raged across Southern Europe to violent storms in Poland, flash floods in Italy and landslides in Switzerland, 2017 was dominated by events that have surpassed previous records and were described as ‘unprecedented.’”.

⁶⁷ SCHULZ, S. (2017),

aanvaardbare perken te houden⁶⁸⁻⁶⁹. Inmiddels is de trend inzake CO₂-emissies op wereldvlak wel aan het stabiliseren op een bepaald plateau⁷⁰. Het aantal landen waarvan de CO₂-emissies gepiekt heeft, is toegenomen van 19 in 1990, naar 33 in 2000, tot 49 in 2010. Tegen 2020 zou het aantal landen waarvan de CO₂-emissies pieken toegenomen zijn tot 53, en tegen 2030 tot 57, indien deze landen hun engagementen waarmaken. In percentage van de globale CO₂-emissies uitgedrukt, beslaan de landen die reeds gepiekt hebben of engagementen hebben die hen binnen afzienbare tijd zullen doen pieken, 40% van de CO₂-emissies in 2020 en 60% van de CO₂-emissies in 2030⁷¹.

Op grond van de Parijse Overeenkomst zal er regelmatig een inventaris opgemaakt worden, waarna de Verdragspartijen in 2020, 2025 en 2030 telkens hun geactualiseerde klimaatplannen, met **nieuwe INDC's** (*Intended Nationally Determined Contributions*) zullen aanbrenge⁷². Indien dit systeem tot leven komt, kan het een wereldwijde transitie veroorzaken naar een koolstofarme economie⁷³. Het laat zich aanzien dat China meer en meer de voortrekkersrol zal overnemen⁷⁴. Ter gelegenheid van de tweejarige verjaardag van het Verdrag van Parijs werd er een wereldtop georganiseerd in Parijs met een actualisatie en verrijking van de afspraken in verband met klimaatbeleid⁷⁵. In 2018 gaat het klimaatproces door de fase van de zgn. Talanoa-dialogen, en komt er een nieuw IPCC-rapport uit betreffende de condities waaronder de temperatuurstijging tot 1,5°C zou kunnen ingeperkt worden, als voorbereiding van de 24ste bijeenkomst van de *Conference of the Parties* (COP 24) bij de UNFCCC, die plaatsgrijpt van 3 tot 14 december 2018 in Katowice, Polen⁷⁶.

Wat het energiebeleid betreft, brengt het Internationaal Energie-Agentschap geen voorspellingen uit, maar werkt het, analoog aan het voorgaande, met **drie scenario's**⁷⁷: (1) het *Current Policies Scenario*, als een basis, (2) het *New Policies Scenario* en (3) het *Sustainable Development Scenario*. Het tweede scenario is de som van enerzijds *current policies* en anderzijds de recentere strategische beslissingen met impact op wereldvlak, zoals de beleidsveranderingen in de VS en de energierevolutie in China⁷⁸. Het *Sustainable Development Scenario* gaat uit van onder meer SDG 7, dat inhoudt dat voor iedereen toegang verzekerd wordt tot betaalbare, duurzame en moderne energievoorziening, en SDG 13, dat meebrengt dat er dringend bijkomende maatregelen genomen worden om klimaatverandering te bestrijden.

Voor alle drie scenario's gemeenschappelijk is dat de **kost voor lage-koolstof-technologieën** aanhoudend blijft dalen; de trendmatige **prijsstijging voor fossiele olie en gas** blijft ook in deze *Outlook* behouden, zij het dat het IEA deze trend wat **afzwakt**, vanwege de aanhoudend toenemende productie van schaliegas en teerzandolie in de VS⁷⁹. De investeringen in nieuwe

⁶⁸ Zie berichtgeving van het *IRP*, 9 november 2015, <http://www.wri.org/blog/2015/11/insider-why-are-indc-studies-reaching-different-temperature-estimates>; zie *Climate Action Tracker*, 8 december 2015, <http://climateactiontracker.org/>.

⁶⁹ Zie <http://www.wri.org/publication/translating-targets-into-numbers>.

⁷⁰ IEA (2017), p. 42.

⁷¹ LEVIN, K., RICH, D., (2017), p. 1.

⁷² Zie website UNFCCC, <http://unfccc.int/2860.php>.

⁷³ Zie bv. Clingendael Instituut, http://www.clingendaelenergy.com/files.cfm?event=files_download&ui=4DB1CE1B-5254-00CF-FD0359035EA8E6F7.

⁷⁴ <http://www.latimes.com/opinion/op-ed/la-oe-gardner-china-climate-leadership-20161204-story.htm>; Zie IRENA: http://www.irena.org/DocumentDownloads/Publications/IRENA_China_Water_Risk_Power_brief_2016.pdf_p.3.1

⁷⁵ Zie <http://sdg.iisd.org/news/global-leaders-announce-stepped-up-climate-action-in-paris/>.

⁷⁶ Zie http://unfccc.int/meetings/unfccc_calendar/items/2655.php?year=2018 en <http://sdg.iisd.org/events/unfccc-cop-24/>.

⁷⁷ Uitleg hierbij in IEA (2017), p. 40.

⁷⁸ Kort beschreven in IEA (2017), p. 45-46.

⁷⁹ IEA (2017), p. 33; meer uitleg op p. 53-53.

petroleumontginningen hebben een dieptepunt bereikt, en het zou kunnen dat ze terug beginnen toe te nemen⁸⁰.

Belangrijke wereldevents inzake klimaat en energie zijn voor het overige (en onder meer) de *World Future Energy Summit* (15-18 januari 2018, te Abu Dhabi), voorafgegaan door 8de algemene vergadering van IRENA⁸¹, het *Sustainable Investment Forum* inzake klimaatfinanciering (Parijs, 13 maart 2018)⁸², de 47ste zitting van de IPCC (13-16 Maart 2018, te Parijs)⁸³, een *National Adaptation Plan Expo* te Bonn (10 april 2018)⁸⁴, de 48ste zitting van de *UNFCCC Subsidiary Bodies* te Bonn (30 april – 10 mei 2018)⁸⁵, de conferentie over *Adaptation Futures* (Kaapstad, 18-21 juni)⁸⁶, de *Global Climate Action Top* (San Francisco, 12-14 September 2018)⁸⁷, evenals het uitbrengen van het IPCC-rapport inzake het inperken van de temperatuurstijging tot 1,5°C (oktober 2018)⁸⁸.

2.2. Trends op Europees vlak

Energie- en klimaatbeleid zijn prioriteiten voor de Commissie Juncker⁸⁹. In samenhang met het Akkoord van Parijs publiceerde de Commissie diverse wetgevende voorstellen, waarover er recent een beslissing is genomen of waarover er in 2018 beslist zal worden⁹⁰.

- Het eerste voorstel betrof de vernieuwing van **het ETS-systeem** (wijziging van richtlijn 2003/87/EC); de dialoog-onderhandelingen hierover werden succesvol beëindigd in november 2017⁹¹. De verwachting bestaat dat de aldus bekomen hervorming, eenmaal doorgevoerd, zal leiden tot een stijging van de prijs voor CO₂-*allowances*.
- Het tweede voorstel betrof de wijziging van de Verordening inzake de bindende broeikasgasreducties voor de Lidstaten (**lastenverdeling non-ETS**)⁹²; voor België is er hier een reductiedoelstelling aan de orde van –35%⁹³; over dit voorstel werd er bij de aanvang van het jaar een *deal* bereikt bij de Europese wetgevende instellingen⁹⁴.
- Het derde voorstel betrof een Verordening tot opname van **LULUCF** in de 2030-doelstellingen-systematiek inzake klimaat en energie, inclusief wijzigingen aan het systeem tot monitoring van een en ander⁹⁵; de afhandeling hiervan is nog hangende.

Er wordt voorzien in een zekere flexibiliteit tussen de drie systemen; bepaalde financieringsstromen zullen bovendien nog meer dan voorheen ingezet worden voor innovatie;

⁸⁰ Zie <https://www.woodmac.com/news/feature/global-upstream-5-things-to-look-for-in-2018/>.

⁸¹ Zie <https://www.worldfutureenergysummit.com/>.

⁸² Zie <http://europe.sustainableinvestmentforum.org/>.

⁸³ Zie http://www.ipcc.ch/scripts/_calendar_template.php?wg=8.

⁸⁴ Zie http://unfccc.int/adaptation/workstreams/national_adaptation_plans/items/6057.php.

⁸⁵ Zie http://unfccc.int/meetings/unfccc_calendar/items/2655.php?year=2018.

⁸⁶ Zie <http://adaptationfutures2018.capetown/>.

⁸⁷ Zie <https://globalclimateactions summit.org/>.

⁸⁸ Zie <http://www.ipcc.ch/>.

⁸⁹ Zie https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines-speech_en_0.pdf.

⁹⁰ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex III, p. 5.

⁹¹ Zie EPRS (2017).

⁹² COM(2016)482 final 2016/0231 COD 20.07.2016.

⁹³ Zie http://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:923ae85f-5018-11e6-89bd-01aa75ed71a1.0016.02/DOC_2&format=PDF.

⁹⁴ Zie <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2017/12/21/provisional-deal-on-effort-sharing-emissions-another-big-step-towards-paris-targets/>.

⁹⁵ COM(2016)479 final 2016/0230 COD 20.07.2016.

hoe die flexibiliteit in de praktijk gaat uitdraaien voor Europa, België en Vlaanderen, valt nog te bekijken⁹⁶. Ook op Europees niveau neemt het belang van CCS en CCU toe als beleidsthema's⁹⁷.

Naast dit alles plant de Europese Commissie om beleidsmatig een Mededeling uitbrengen, "*on the future of EU energy and climate policy, including the future of the Euratom Treaty*"⁹⁸. Bovendien valt te noteren dat er, in de bespreking van de toekomstige autonome financieringsmogelijkheden voor de Europese Unie, mede in de nasleep van Brexit, ook diverse ideeën inzake aan klimaat of energie verbonden taxes ernstig worden genomen⁹⁹.

Het pakket "*Clean Energy for all Europeans*" beoogt (1) prioriteit te geven aan energie-efficiëntie; (2) de EU wereldleider in hernieuwbare energie te doen worden; en (3) de consument in het hart van de Europese energiemarkt te plaatsen¹⁰⁰. Volgens de berekeningen van de Commissie zou dit pakket ervoor zorgen dat ongeveer de helft van de elektriciteitsmix tegen 2030 uit hernieuwbare energie zou bestaan en dat de gemiddelde koolstofuitstoot met 43% gedaald zal zijn¹⁰¹. Over een belangrijk deel van de in dat verband gelanceerde wetgevende voorstellen zou er in 2018 een eindbeslissing genomen worden¹⁰². Het gaat met name om een voorstel van richtlijn tot wijziging van de **Energie-Efficiëntierichtlijn**¹⁰³, een voorstel tot wijziging van de **Energieprestatienormering** voor Gebouwen¹⁰⁴, een voorstel tot wijziging ("*recast*") van de **Richtlijn Hernieuwbare Energie**¹⁰⁵, evenals een voorstel van Verordening inzake de **governance van de Europese Energie-Unie**, waarbij er overigens een belangrijke reeks verordeningen en richtlijnen bijgesteld worden¹⁰⁶.

Tot slot moet aangestipt worden dat de Europese Commissie ook een evaluatie plant van zijn adaptatiestrategie tegen het midden van 2018 en daartoe een publieke bevraging heeft gelanceerd¹⁰⁷.

2.3. Trends op Vlaams niveau

In uitvoering van de Europese energie- en klimaat-*governance* moet er op korte termijn een geïntegreerd Vlaams **klimaat- en energieplan** klaargestoomd worden, met het oog op inbreng in een geïntegreerd Belgisch Klimaat- en Energieplan, dat op zijn beurt betrekking heeft op de implementatie van de nieuwe Europese periode (2021-2030), en dat einde 2018 moet zijn ingediend zodat het in de loop van 2019 kan worden besproken met de Europese Commissie en de buurlanden¹⁰⁸.

⁹⁶ Deze beschrijving op basis van toelichting Jos Delbeke, VLEVA/MINA-sessie, 18 januari 2018. Zie ook EUROPESE COMMISSIE (2017f), p. 5: "*Ex post evaluation of climate policies shows that lower emission intensity of the economy is mainly driven by innovation.*"; voor beschrijving van het systeem als geheel, zie zelfde document, pp. 13 e.v. Zie uiteindelijk ook https://ec.europa.eu/clima/policies/effort/proposal_en.

⁹⁷ EUROPESE COMMISSIE (2017f), p. 17.

⁹⁸ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex I, p. 3.

⁹⁹ MONTI et al. (2016), pp. 8 en 12.

¹⁰⁰ Voor een uitgebreide beschrijving van het zgn. Winterpakket, zie CORENS, S. (2017);

¹⁰¹ Zie Impact Assessment aanpassing Richtlijn Hernieuwbare Energie, SWD(2016) 418, en Impact Assessment aanpassing Richtlijn energie-Efficiëntie, SWD(2016) 405.

¹⁰² EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex III, p. 4.

¹⁰³ COM(2016)761 final 2016/0376(COD) 30.11.2016.

¹⁰⁴ COM(2016)765 final 2016/0381(COD) 30.11.2016.

¹⁰⁵ COM(2016)767 final 2016/0381(COD) 30.11.2016.

¹⁰⁶ COM(2016)759 final 2016/375 (COD) 30.11.2016. Zie <https://ec.europa.eu/energy/en/topics/energy-strategy-and-energy-union/governance-energy-union>.

¹⁰⁷ EUROPESE COMMISSIE (2017f), pp. 17-18; zie ook https://ec.europa.eu/clima/events/articles/0119_en en https://ec.europa.eu/clima/news/public-consultation-launched-eu-adaptation-strategy_en.

¹⁰⁸ Zie toelichtingen uit <https://www.minaraad.be/themas/klimaat/ets-en-lastenverdeling-non-ets-wat-brengt-hun-nieuwe-look-voor-het-klimaat-en-energiebeleid>.

De Vlaamse Regering heeft er zich toe geëngageerd op zijn bijdrage tot die planning op te stellen tegen einde 2018, en daarbij bovendien ook te komen tot **Klimaatvisie 2050**. Zowel voor het Klimaat- en Energieplan als inzake de Stroomversnelling wordt de werking in de vorm van **werkgroepen** verder gezet¹⁰⁹. Het “**Traject Stroomversnelling**” zelf wordt in die zin gecontinueerd, en dit met het oog op het uitwerken van een energievisie en een energiepact gericht op een energietransitie. Met name wordt, met behulp van de reeds uitgevoerde **studies** en in overleg met de betrokken sectoren, de bijdrage van het Vlaamse energiebeleid aan het nationaal Energie- en klimaatplan verder worden gefinaliseerd¹¹⁰. Ook de verdere uitwerking van het **Renovatiepact** wordt ingebed in de uitvoering van de Vlaamse Energievisie 2030-2050¹¹¹.

De hervorming van de Europese ETS-regeling zal leiden tot bijstellingen van de Vlaamse regelgeving (in eerste fase betreffende de indirecte *carbon leakage*) wat reeds in 2018 tot adviesvragen kan leiden (vermoedelijk najaar). Er zal ook een nieuw samenwerkingsakkoord moeten worden opgemaakt inzake de *burden sharing 2020-2030* (non-ETS). Dit kan reeds in 2018 aan de orde zijn.

Een ander intra-Belgisch proces betreft de vierjaarlijkse bijstelling en actualisering van de federale planning van de ontwikkeling van het transmissienet, die wordt voorbereid door ELIA, in samenwerking met onder meer het Federaal Planbureau. In 2015 werd het recentste ontwikkelingsplan opgesteld. Dit maakt dat in 2018 reeds de nodige voorbereidingen getroffen zullen worden voor de vaststelling van een plan in 2019. Dit plan bevat een investeringsprogramma, vergezeld van een rapport m.b.t. de ruimtelijke en de milieu-impact.

Wat de concrete energie-regelgeving aangaat, zal er een uitvoeringsbesluit worden gefinaliseerd betreffende de distributie en levering van **thermische energie**¹¹². In overleg met de sector wordt er gewerkt aan een uitvoeringsbesluit inzake de certificatie van **duurzame biomassa**¹¹³. In de context van omgevingsbeleid beoogt men de mogelijkheden te verruimen voor hernieuwbare energieproductie, meer specifiek voor **windenergie** en **warmte (geothermie)**¹¹⁴. Voor het overige valt er nog een ontwerpbesluit i.v.m. de uitrol van digitale meters te verwachten.

In overleg met de andere gewesten wordt er een stappenplan vastgelegd voor de **toekomstige EPB/EPC2.0-methodiek**; een belangrijk aandachtspunt hierbij zal de integratie zijn tussen de methodiek voor nieuwbouw en bestaande bouw, zodat de levensloop van een gebouw beter kan worden opgevolgd; de resultaten van de tweejaarlijkse evaluatie van de EPB worden hierin meegenomen¹¹⁵. Wat de inzet van gedragsinzichten ten aanzien van **burgers-consumenten** betreft, wordt er gewerkt aan kennisopbouw, projectwerking en sensibilisering en netwerking. Er is recent een “*Actieplan Gedrag en Klimaataanpak*” vastgesteld, dat aansluit bij de recente literatuur inzake “*nudging*”, en dat er concreet op gericht is **klimaatpositief gedrag** bij ambtenaren te stimuleren en ambassadeurschap uit te bouwen¹¹⁶.

¹⁰⁹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 15 en p. 43; Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 19-20; Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 60.

¹¹⁰ Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 30-31.

¹¹¹ Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 21.

¹¹² Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 38.

¹¹³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 34.

¹¹⁴ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 23.

¹¹⁵ Beleidsbrief Energie, 2017-2018, p. 27-28.

¹¹⁶ Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 16-17.

De **energiebeleidsovereenkomsten** worden verlengd¹¹⁷. Het VEA zal in de loop van 2018 de naleving van de verplichting voor energie-audit voor **grote ondernemingen** her-evalueren; er zal met VLAIO worden overlegd om in het e-loket voor ondernemers eventueel een benchmarktool voor **KMO's** op te nemen.¹¹⁸ Het **capteren van CO₂** uit de atmosfeer ten einde het te dempen (CCS) of te benutten (CCU) is overigens ook in het Vlaamse Gewest een aankomend beleidsthema¹¹⁹.

Het voorontwerpplan **Mobiliteitsplan Vlaanderen** (i.e. richtinggevend gedeelte, actieplan, doorgerekende beleidsscenario's) is klaar voor besluitvorming. Inhoudelijk beoogt men onder meer slimme, robuuste, veilige en milieuvriendelijke vervoersnetwerken, waarbij het ook de bedoeling is te prikkelen tot gedragsverandering, en dit in samenhang met het beleidsplan Ruimte en het Vlaams Klimaatplan¹²⁰. Vanuit de Klimaatvisie 2050 wordt ook aan een lange termijn klimaatvisie voor de **transportsector** gewerkt, waaraan bovendien ook een maatregelenpakket voor 2030 verbonden is, dat gericht zou zijn op de beheersing van de groei van het wegverkeer, op een verdere "*ontdieselizing*" ("*clean power*") en op de binnenstedelijke mobiliteit¹²¹. In 2018 zal een visie voor de langere termijn worden vastgelegd inzake **Clean Power for Transport**¹²². Er is een onderzoek lopende inzake de ontwikkeling van een *mobiscore* om ervoor te zorgen dat burgers bij de keuze van een woonlocatie meer rekening kunnen houden met de impact op hun **mobiliteitsgedrag**¹²³.

Aangezien adaptatiebeleid in het Vlaamse Gewest vooral opgevat wordt als waterbeleid, worden de te verwachten beleidsinitiatieven in dat verband in deze nota ook beschreven bij waterbeleid (zie hierna, 4.3.). Betreffende het beleid inzake de te verwachten *loss and damage* als gevolg van klimaateffecten valt er wel te noteren dat er een nieuw regelgevend kader in de maak is voor het **algemeen rampenfonds** en het **landbouwrampenfonds**, dat een sectoraal fonds en/of een weersverzekering zou omvatten met betrekking tot uitzonderlijke klimatologische schade aan landbouwteelten¹²⁴.

2.4. Mogelijke raadsactiviteiten

Te verwachten en te behandelen adviesvragen:

- Er wordt, in overleg met de SERV, bekeken in welke mate er wordt ingegaan op adviesvragen inzake de **energie-uitvoeringsbesluiten** die te verwachten zijn in 2018, onder meer betreffende de distributie en levering van thermische energie, inzake de uitrol van digitale meters, betreffende geothermie en inzake de certificatie van duurzame biomassa.
- Indien er adviesvragen gesteld worden inzake de Klimaatvisie 2050 dan wel inzake het Klimaat- en Energieplan 2030, dan wordt daar met adviezen op ingegaan.
- Er wordt ingegaan op een eventuele adviesvraag inzake het Mobiliteitsplan Vlaanderen, met bijzondere aandacht voor de aspecten lucht- en klimaatbeleid.

¹¹⁷ Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 28.

¹¹⁸ Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 29.

¹¹⁹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 43-44.

¹²⁰ Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 74.

¹²¹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 45.

¹²² Beleidsbrief Energie 2017-2018, p. 36. Zie ook Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 57 en 59.

¹²³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 13.

¹²⁴ Beleidsbrief Landbouw en Visserij 2017-2018, p. 14; zie ook Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018, p. 34.

Eigen initiatieven:

- Er wordt een *briefing nota* opgemaakt betreffende het aankomende **IPCC-rapport** inzake de haalbaarheid van het inperken van de temperatuurstijging tot +1,5°C.
- Er wordt een interne informatiegaringsactiviteit opgestart inzake **de ruimtelijke aspecten van energiebeleid**, i.e. de kansen, bedreigingen en hinderpalen om de diverse voorgenomen investeringen voor hernieuwbare energie en energie-efficiëntie doelmatig te realiseren.
- Op secretariaatsniveau wordt er een verkenningssoefening doorgevoerd betreffende **innovatie- en technologiebeleid**.
- Mede aansluitend bij de hoorzitting die belegd wordt inzake LULUCF (zie biodiversiteitsbeleid) wordt er een *briefing nota* opgemaakt in dit verband.

Op te volgen fora en ontwikkelingen:

- De overlegprocessen in aanloop naar het Vlaams en het Belgische Klimaat- en Energieplan worden opgevolgd (Klimaatvisie 2050, Klimaat- en Energieplan 2030), evenals de overlegprocessen i.v.m. het federaal investeringsplan voor de ontwikkeling van het transmissienet.
- De EEAC-werkgroep Energie worden opgevolgd.
- De ontwikkelingen inzake CCS en CCU worden opgevolgd.

3 Duurzaam hulpbronnengebruik/circulaire economie

3.1. Trends op wereldvlak

Op globaal niveau neemt de **vraag naar hulpbronnen** toe, onder meer door de demografische aangroei en door de verbreiding van middenklasse-aspiraties¹²⁵. De wereldbevolking blijft groeien, zij het aan een trager ritme (1,1%/jaar) dan 10 jaar geleden (1,24%/jaar); men gaat er van uit dat de wereldbevolking in de komende 13 jaar terug met een miljard zal toenemen, tot 8,6 miljard mensen in 2030; tegen 2050 zou de wereldbevolking stijgen tot 9,8 miljard mensen¹²⁶. Het **globale materiaalengebruik** bedraagt momenteel 90 miljard ton, en kan als gevolg van deze ontwikkelingen naar **2050 toe verdubbelen**. Daarbij verbruiken de landen met hoge inkomens tot 10 maal meer materialen per persoon dan de landen met lage inkomens¹²⁷.

Voor een reeks hulpbronnen zijn er indicaties dat **de aanbodzijde** in de komende jaren **een plateau** kan bereiken, wat een weerslag kan hebben op bepaalde transities (bv. hernieuwbare energie¹²⁸). Zo wijst bijvoorbeeld een recent onderzoek betreffende 65 minerale hulpbronnen die wereldwijd in productieprocessen ingezet worden, uit dat het extractieritme voor 17 metalen niet over een lange termijn vol te houden valt; voor 15 van die metalen lijkt zelfs een

¹²⁵ <http://www.un.org/en/development/desa/news/population/2015-report.html>.

¹²⁶ VERENIGDE NATIES (2017), p. 2.

¹²⁷ BRINGEZU, S., et al. (2017), p. 8.

¹²⁸ Zie JRC,

http://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/bitstream/JRC103778/materials%20supply%20bottleneck_online%20version.pdf.

reductie in de primaire consumptie ervan aangewezen¹²⁹. Het Europees Milieuagentschap wijst er op dat deze trend met name voor de Europese Unie een probleem vormt¹³⁰.

De **SDG 12** van de Verenigde Naties is aan deze vraag/aanbod thematiek gewijd, en stuurt erop aan om tegen 2030 een duurzaam beheer en efficiënt gebruik van natuurlijke hulpbronnen te realiseren, en nodigt landen ertoe uit om tegen 2030 aanzienlijk minder afval te produceren door preventie, vermindering, recyclage en hergebruik.

Vermeldenswaardige internationale events inzake hulpbronnengebruik en circulaire economie zijn het *World Economic Forum* (Davos, 23-26 januari 2018)¹³¹, het *World Resources Forum* (Antwerpen, 24-27 februari), de *Circular Materials Conference* (Gothenburg, 7-8 maart 2018), de *20ste International Conference on Circular Economy and Bioeconomy* (Parijs, 15-16 maart 2018), de *51ste vergadering van de V.N. Commission on Population and Development* (New York, 9-13 april)¹³², en de Wereldhandelsbeurs inzake *Water, Sewage, Waste and Raw Materials Management - IFAT* (München, 14-18 mei 2018).

3.2. Trends op Europees vlak

De omschakeling naar circulaire economie vormt een kernstuk van de strategie van de Commissie Juncker, die gericht is op investeringen, groei en jobs¹³³. Op 2 december 2015 bracht de Europese Commissie haar **Pakket “Maak de cirkel rond – Een EU-actieplan voor de circulaire economie”** uit¹³⁴. Het Pakket omvatte twee grote onderdelen: (1) een actieplan uitgebracht in de vorm van een mededeling, met een vijftigtal maatregelen die de Commissie tijdens haar ambtstermijn voorziet om uit te voeren om de transitie naar de circulaire economie te ondersteunen¹³⁵, en (2) een wetgevend luik met een reeks voorstellen tot wijziging van diverse afvalrichtlijnen¹³⁶. De voorgenomen maatregelen komen er in essentie op neer dat de Commissie wil inzetten op een **verbeterde toegang tot innovatieve financiële instrumenten** en financiering voor eco-innovatie, evenals op het **volledig (doen) implementeren van de EU-afvalwetgeving** in de volledige Unie, inclusief de afvalhiërarchie, het gescheiden inzamelen van afval, het realiseren van de doelstellingen met betrekking tot het voorkomen van afvalstromen naar de stortplaats, enz. Bovendien krijgen **vijf “sectoren”** bijzondere aandacht: kunststoffen, biomassa en producten van biologische oorsprong, voedselafval, kritieke grondstoffen en bouw en sloop¹³⁷.

In uitvoering van dit Pakket beoogt de Europese Commissie om **in 2018 de beslissingsprocedure af te ronden**¹³⁸ over een reeks door haar uitgebrachte **wetgevende voorstellen**: een voorstel van

¹²⁹ HENCKENS (2016), p. 40.

¹³⁰ EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY (2015), p. 11: “*Growing global competition for resources represents a major concern for Europe since it is structurally dependent on imports for many key resources – for example 58% of metal ores consumed in the EU-28 in 2013 were imported.*”.

¹³¹ Zie <https://www.weforum.org/events/world-economic-forum-annual-meeting-2018>.

¹³² Zie <http://www.un.org/en/development/desa/population/commission/sessions/2018/index.shtml>.

¹³³ Zie https://ec.europa.eu/priorities/sites/beta-political/files/juncker-political-guidelines-speech_en_0.pdf.

¹³⁴ Zie http://ec.europa.eu/environment/circulareconomy/index_en.htm.

¹³⁵ EUROPESE COMMISSIE, Mededeling “Maak de cirkel rond – Een EU-actieplan voor de circulaire economie”, COM(2015) 614, Brussel, 2 december 2015.

¹³⁶ Voorstel voor een Richtlijn tot wijziging van de Richtlijn 2000/53/EG betreffende autowrakken, 2006/66/EG inzake batterijen en accu's, alsook afgedankte batterijen en accu's, en 2012/19/EU betreffende afgedankte elektrische en elektronische apparatuur, zie COM(2015) 593; Voorstel voor een Richtlijn tot wijziging van Richtlijn 1999/31/EG van de Raad betreffende het storten van afvalstoffen, zie COM(2015) 594; Voorstel voor een Richtlijn tot wijziging van Richtlijn 2008/98/EG betreffende afvalstoffen, zie COM(2015) 595; Voorstel voor een Richtlijn tot wijziging van Richtlijn 94/62/EG betreffende verpakking en verpakkingsafval, zie COM(2015) 596.

¹³⁷ Voor een uitgebreide beschrijving, zie NOENS, P. (2017).

¹³⁸ Dit beleidsvoornemen uit EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex III, p. 2.

richtlijn die strekt tot wijziging van bestaande richtlijnen inzake het beheer van afgedankte voertuigen, afvalbatterijen en accumulatoren, en elektrisch en elektronisch afval¹³⁹, en voorstellen van richtlijnen tot wijziging van de Afvalstoffenrichtlijn¹⁴⁰, tot wijziging van de Richtlijn inzake stortplaatsen¹⁴¹, en tot wijziging van de Verpakkingsrichtlijn¹⁴². In uitvoering van dit Pakket zal de Europese Commissie bovendien een aantal **nieuwe beleidsvoorstellen** formuleren: een strategie inzake het gebruik, het hergebruik en de recyclage van **kunststoffen**, een initiatief om de wettelijke, technische en praktische hinderpalen op te ruimen die zich situeren op het raakvlak tussen de wetgeving inzake **chemicaliën, productnormstelling en afvalbeheer**, en een kader voor **het monitoren** van de circulaire economie¹⁴³. Tot slot kan aangestipt worden dat de European *Circular Economy Stakeholder Platform* op 20 en 21 februari een conferentie organiseert met als titel “*Delivering on the Circular Economy, What’s Next?*”

3.3. Trends op Vlaams niveau

In een door het Europees Parlement uitgebrachte doorlichting betreffende de stand van zaken van uitvoering van het 7de Milieu-Actie-Programma, wordt aangeraden dat Lidstaat België het beleidskader nog verder zou verder versterken, ten einde de uitbouw van een circulaire economie te versnellen¹⁴⁴. Congruent hiermee is dat de **transitie** naar een circulaire economie als prioriteit is opgenomen in de **Visienota 2050**, de langetermijnstrategie van de Vlaamse Regering, en heeft geleid tot een overeenkomstige startnota¹⁴⁵. Een nieuw **onderzoeksteunpunt** rond CE is gestart, met een onderzoeksprogramma 2017–2021, waarbij in 2018 onder meer de klemtoon wordt gelegd bij de uitbouw van een nieuwe indicatoren-set circulaire economie.¹⁴⁶

Via instrumenten zoals *green deals* en onderzoek inzake nieuwe businessmodellen wordt **per sector** bekeken hoe men processen kan vergroenen en milieu-impact kan doen dalen¹⁴⁷. De bijdrage die circulaire economie kan leveren aan **klimaatbeleid** ontpopt zich inmiddels eveneens tot een beleidsthema-in-wording, net zoals het verband tussen circulaire economie en ruimtelijk ontwikkelingsbeleid¹⁴⁸. Ook in omgekeerde richting, vanuit het **ruimtelijk beleid**, wil men de omslag ondersteunen naar de nieuwe economie en de circulaire economie¹⁴⁹.

Er wordt gewerkt aan een langetermijnvisie voor de **afvalverwerking** in Vlaanderen, waar er uitgegaan wordt van een evenwicht tussen enerzijds het aanbod van restafval en anderzijds de te plannen de operationele capaciteit. Ook de best mogelijke energetische valorisatie is hierbij een belangrijk punt¹⁵⁰. Tegen het einde van 2018 is de her-erkenning voor Fost-Plus aan de orde, met als belangrijkste punt de uitgebreide inzameling van restplastics van verpakkingen over het hele grondgebied. Als er, na evaluatie van het reeds versterkte **zwerfvuilbeleid**, nog bijkomende maatregelen genomen dienen te worden, zullen onder meer statiegeld en

¹³⁹ COM(2015)593 final 2015/0272(COD) 02.12.2015.

¹⁴⁰ COM(2015)595 final 2015/0275(COD) 02.12.2015.

¹⁴¹ COM(2015)594 final 2015/0274(COD) 02.12.2015.

¹⁴² COM(2015)596 final 2015/0276(COD) 02.12.2015.

¹⁴³ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex I, p. 2.

¹⁴⁴ KARAMFILOVA (2017), p. 80-81.

¹⁴⁵ Zie <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/transitieprioriteit-de-transitie-naar-de-circulaire-economie-doorzetten-startnota>.

¹⁴⁶ Zie <https://www.vlaanderen.be/nl/publicaties/detail/visie-2050-een-langetermijnstrategie-voor-vlaanderen>. Zie Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 38.

¹⁴⁷ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 13.

¹⁴⁸ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 38 en p. 40.

¹⁴⁹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 23.

¹⁵⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 39.

producentenverantwoordelijkheid ernstig bekeken worden. Dit kan leiden tot een wijziging van de regelgeving of het interregionaal samenwerkingsakkoord¹⁵¹.

3.4. Mogelijke raadsactiviteiten

Te verwachten en te behandelen adviesvragen:

- Een eventuele adviesvraag inzake wijzigingen aan VLAREMA (“VLAREMA-trein 7”) wordt behandeld op zijn strategische aspecten
- Wat de in 2018 voor advies voorgelegde ontwerp-MBO’s en/of (voorafgaande) startnota’s betreft: bij een adviesvraag over een ontwerp-MBO wordt er bekeken of het voorafgaande advies over de startnota niet als afdoende kan worden beschouwd.
- Indien de her-erkenning van FOST-plus aanleiding geeft tot een adviesvraag, wordt deze opgenomen.

Eigen initiatieven:

- Wat het in 2017 aangevatte studie-initiatief inzake indicatoren aangaat: de resultaten hiervan worden omgezet in een of meerdere *briefing nota’s*.
- In het perspectief van de aankomende politieke discussie over de problematiek van zwerfvuil en verpakkingsafval, wordt er informatie vergaard t.b.v. de raadsorganisaties, wat zo dat passend is, kan resulteren in een *briefing nota*.

Op te volgen fora en ontwikkelingen:

- Aan de stuurgroep van het Steunpunt Circulaire Economie wordt verder deelgenomen.
- Er wordt deelgenomen aan de EEAC-werkgroep Circulaire Economie.

4 Klassieke milieuthema’s

4.1. Trends op wereldvlak

De moeilijkste uitdaging voor het klassieke milieubeleid wordt gevormd door het feit dat de belangrijkste milieurisico’s, -trends en -gevolgen zich meer en meer als **systemische problemen** en **op een geglobaliseerde schaal** aandienen, en dat het (over het algemeen **nationale**) milieubeleid zich in **een geglobaliseerde markt** afspeelt¹⁵². Vandaar dat zowel het globale als het lokale beleid aan belang winnen. Ook hier zijn de door de Verenigde Naties vastgestelde SDG’s belangrijk: SDG 3 is gericht op een veralgemeende volksgezondheid en stijging van de levensverwachting; SDG 6 moedigt landen ertoe aan te zorgen voor algemene beschikbaarheid en het duurzame beheer van water en sanitaire voorzieningen; SDG 11 vestigt het streven om van steden en nederzettingen inclusieve, veilige, veerkrachtige en duurzame ruimtes te maken..

¹⁵¹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 39-40.

¹⁵² Zie EEA, <http://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/1-changingcontext>.

Overall ter wereld worden **luchtkwaliteitsgrenzen** overschreden, maar ook in landen met hoge inkomens zijn 56% van de mensen blootgesteld aan een luchtkwaliteit met risico's die de WHO-richtwaarden overschrijden¹⁵³.

In de laatste zeven edities van het jaarlijkse *Global Risk Report* van het *World Economic Forum* werd de cluster **klimaatverandering/weersextremen/waterschaarste** telkens opnieuw aangemerkt als een van de meest bedreigende clusters¹⁵⁴. Meer dan een miljard mensen bevindt zich momenteel in gebieden met waterschaarste, en tegen 2025 kan dit aantal, vanwege het klimaateffect en vanwege vervuiling, gestegen zijn tot 3,5 miljard¹⁵⁵.

Vermeldenswaardige internationale bijeenkomsten inzake klassiek milieubeleid zijn de 28ste *UN-Water Meeting* (Rome, 1-2 februari 2018)¹⁵⁶, het 8ste World Water Forum (Brasilia, 18-23 maart 2018)¹⁵⁷, de lancering van een *International Decade for Action: Water for Sustainable Development (2018-2028)* (New York, Wereldwaterdag, 22 april 2018), de Wereldhandelsbeurs inzake *Water, Sewage, Waste and Raw Materials Management - IFAT* (München, 14-18 mei 2018) en de 28ste World Water Week (Stockholm, 26-31 augustus 2018)¹⁵⁸.

4.2. Trends op Europees vlak

Het **Europese luchtkwaliteitsbeleid** is er op gericht om de normstelling die door de Wereldgezondheidsorganisatie aanbevolen wordt, te benaderen en om kritische belastingen op ecosystemen te neutraliseren, met respect voor de haalbaarheid en betaalbaarheid bij de betrokken sectoren. Met Richtlijn 2016/2284 werd inmiddels de regeling inzake de emissieplafonds voor luchtverontreinigende stoffen bijgesteld – waarmee er een nieuwe implementatiefase is aangebroken¹⁵⁹.

Het waterbeleid en de waterwetgeving van de EU moeten ervoor zorgen dat de impact van de druk op overgangs-, kust- en zoete wateren (met inbegrip van oppervlakte- en grondwater) aanzienlijk wordt gereduceerd om waterlichamen in goede toestand te brengen en te houden of om hun toestand te verbeteren, zoals gedefinieerd door de Kaderrichtlijn Water en dat de nutriëntenkringloop (stikstof en fosfor) duurzamer en hulpbronnenefficiënter wordt beheerd. Aan de **Kaderrichtlijn Water (2000/60)** is er een implementatiestrategie verbonden¹⁶⁰⁻¹⁶¹. In dit verband valt te noteren dat de Kaderrichtlijn uiterlijk 19 jaar na inwerkingtreding ervan getoetst wordt, en dat de Europese Commissie hiertoe een consultatieproces zal opstarten¹⁶².

Als uitvloeisel van het *Circular Economy Package* gaat de Europese Commissie een voorstel van verordening lanceren betreffende de minimum kwaliteitsvereisten voor het **hergebruik van water**. Bovendien zal er een REFIT-evaluatie doorgevoerd worden van de **Drinkwaterrichtlijn**¹⁶³.

¹⁵³ Zie WHO, http://www.who.int/phe/health_topics/outdoorair/databases/cities/en/

¹⁵⁴ Zie <http://reports.weforum.org/global-risks-2017/part-1-global-risks-2017/>.

¹⁵⁵ Zie WRI, <http://www.wri.org/our-work/topics/water>.

¹⁵⁶ Zie <http://www.unwater.org/>.

¹⁵⁷ Zie <http://www.worldwaterforum8.org/8th-world-water-forum-march-18-23-2018>.

¹⁵⁸ Zie <http://www.siwi.org/>.

¹⁵⁹ Zie <http://ec.europa.eu/environment/air/pollutants/ceilings.htm>; zie ook <http://ec.europa.eu/environment/air/reduction/index.htm>

¹⁶⁰ Zie http://ec.europa.eu/environment/water/water-framework/objectives/implementation_en.htm.

¹⁶¹ Zie <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52015DC0120&from=EN>.

¹⁶² Kaderrichtlijn Water, art. 19.2. Zie ook http://ec.europa.eu/info/law/better-regulation/initiatives/ares-2017-5128184_en.

¹⁶³ EUROPESE COMMISSIE (2017e), Annex I, p. 2.

4.3. Trends op Vlaams niveau

In een door het Europees Parlement uitgebrachte doorlichting betreffende de stand van zaken van uitvoering van het 7de Milieu-Actie-Programma, wordt gevraagd dat Lidstaat België **de logica van de Kaderrichtlijn Water** beter zou respecteren, door de drukfactoren die impact hebben op het systeem beter in beeld te brengen en door vervolgens de maatregelen doelgerichter in te zetten. Ook wordt gesteld dat de coördinatie beter zou kunnen tussen de diverse overheden die zich met waterbeheer inlaten¹⁶⁴.

Wat het waterbeleid op Vlaams niveau aangaat, bestaat de belangrijkste uitdaging er in om zowel **de regelgeving**, de **financiële onderbouwing** als de **aansturing** van het waterbeleid te **optimaliseren**, zodat het beleid de doelen van de Kaderrichtlijn Water zou kunnen behalen. Hiertoe werd er een **overlegplatform** ingesteld, dat in de tweede helft van 2018 aanbevelingen moet formuleren¹⁶⁵. Er is een evaluatie lopende van de effecten van de nieuwe **watertariefstructuur**, wat zal leiden tot een aanpassing van het Algemeen Waterverkoopreglement¹⁶⁶. Inmiddels wordt de laatste hand gelegd aan **een coördinatie en codificatie** van het decreet betreffende het integraal waterbeleid, de wet op de bescherming van de oppervlaktewateren tegen verontreiniging, het Grondwaterdecreet en het Drinkwaterdecreet¹⁶⁷.

Ook worden er, in het kader van de Vlaamse beleidsvorming, **diverse afzonderlijke waterbeleidskwesties** onderzocht: het te ontwikkelen beleid voor **bronbescherming**, de mogelijke maatregelen voor afname van **nitraatgehalten** in het grondwater, het tegengaan van bijkomende **verharding** (stikt genomen ruimtelijk beleid en bodembeleid), en inzake **beslissingssystemen** in verband met het nut van infiltratie van regenwater¹⁶⁸. Vanuit de vaststelling, bij de tussentijdse evaluatie van het **mestbeleid**, dat de verbetering van de waterkwaliteit stagneert¹⁶⁹, wil het beleid nu inzetten op betere handhaving van de 1 m brede teeltvrije zone langs de waterlopen¹⁷⁰. Inzake verontreinigde **waterbodems** zal het onderzoek worden geïntensifieerd: de locaties met de zwaarst verontreinigde waterbodems (hotspots) worden tegen 2020 in kaart gebracht, er wordt een risicomodel opgemaakt en de standaardprocedure voor waterbodemonderzoek wordt gewijzigd¹⁷¹.

Wat **adaptatiebeleid** aangaat, in de zin van **overstromingsbeheersing** en het voorkomen van wateroverlast, wordt er, binnen de CIW en op basis van ervaringen uit kleinschalige pilootprojecten, een leidraad ontworpen voor gebiedsgerichte projecten gericht op “**meerlaagse waterveiligheid**” en het duurzaam verminderen van het overstromingsrisico tegen 2050¹⁷². In 2018 wordt ook aangevangen met de herziening van de **overstromingsgevaar- en overstromingsrisicokaarten**, de verfijning van de kostentool en bovendien ook met de uitbreiding van de multicriteria analyse met culturele en ecologische criteria¹⁷³. Meer en meer

¹⁶⁴ KARAMFILOVA (2017), p. 84-85.

¹⁶⁵ Zie Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 28; zie ook Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 51; zie ook MINARAAD, SERV, SALV, <https://www.minaraad.be/themas/hinder/stroomgebiedbeheerplannen-2016-2021>.

¹⁶⁶ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 25-26.

¹⁶⁷ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 20.

¹⁶⁸ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 27.

¹⁶⁹ VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ (2018), p. 9 en volgende.

¹⁷⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 28.

¹⁷¹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 31.

¹⁷² Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 50.

¹⁷³ Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 51-52.

wordt er gekeken naar *nature based solutions* om adaptatiemaatregelen in rivier valleien te kunnen realiseren¹⁷⁴.

Ook wat **adaptatie** aan **watertekorten** aangaat vallen er diverse maatregelen te noteren. Er wordt een **droogteplan** opgemaakt door het CIW – de “**droogtecoördinator**”. Bovendien worden de **leverings- en langtermijnvoorzieningsplannen drinkwater** geëvalueerd op hun robuustheid ten aanzien van droogteperiodes en de impact van de klimaatverandering¹⁷⁵. Ook de waterbeschikbaarheid in functie van de scheepvaart wordt binnen het CIW een thema, waarbij er sprake is van een plan van **Aanpak Waterbeschikbaarheid** in Vlaanderen¹⁷⁶. Er is een **watercoördinator landbouw** aangesteld om met alle betrokken partijen te werken aan gezamenlijke, gedragen oplossingen. Ook in de VLIF-steun, de bedrijfsadvisering en het ILVO-onderzoek worden bijkomende accenten gelegd m.b.t. rationeel watergebruik en droogteresistentie; landbouwbeleid wil door samenwerking met omgevingsbeleid komen tot meer **bufferbekkens** die van nut zullen zijn bij waterschaarste zowel als bij wateroverlast¹⁷⁷.

Er wordt een **Complex project Kustvisie** opgestart (opvolger van “*Vlaamse Baaien*”), met als doelstelling om een integrale visie uit te werken inzake kustverdediging, rekening houdend met de mogelijkheid dat zich nog grotere zeespiegelstijgingen zullen voordoen dan lange tijd werd aangenomen, met als tijdshorizon 2100. Met name deze uitgangspunten maken nu het verschil uit met het **Masterplan Kustveiligheid**, dat zich richt op het garanderen van bescherming tot 2050, uitgaand van middelmatige klimaatscenario's¹⁷⁸.

Wat luchtkwaliteitsbeleid aangaat, wordt er, in een door het Europees Parlement uitgebrachte doorlichting betreffende de stand van zaken van uitvoering van het 7de Milieu-Actie-Programma, gesuggereerd dat Lidstaat België verder zou inzetten op het drukken van NO_x- en PM₁₀-emissies¹⁷⁹. Op Vlaams niveau wordt er gewerkt aan een nieuw **geïntegreerd luchtkwaliteitsplan** dat zowel een emissiereductieprogramma zal bevatten in uitvoering van de nieuwe NEC-richtlijn als een luchtkwaliteitsplan in uitvoering van de Europese Luchtkwaliteitsrichtlijn; dit zou later in het voorjaar voorgelegd worden voor advies. Ook wordt er een **samenwerkingsakkoord** voorbereid met andere gefedereerde autoriteiten in verband met de uitvoering van de NEC-richtlijn¹⁸⁰. In 2015 werd de NO₂-norm overschreden in de agglomeratie Antwerpen; voor deze zone wordt er nu in samenwerking met de lokale actoren een **saneringsplan** opgesteld¹⁸¹. In uitvoering van de beslissing van de Vlaamse Regering van 30 november 2016 wordt gewerkt aan een programmadoocument voor de **programmatische aanpak stikstof**, waarbij een eerste programmaperiode zal lopen tot en met 2031¹⁸².

Het Bodemdecreet zal worden gewijzigd zodat voor alle **historische risicogronden** tegen begin 2027 een bodemonderzoek is opgesteld; de onderzoeksinspanningen worden opgedreven zodat voor alle historische bodemverontreinigingen tegen 2036 minstens de sanering is gestart; particulieren krijgen de kans om vrijstelling van onderzoekplicht te bekommen¹⁸³. Er worden aanpassingen in de wetgeving voorbereid op grond van de doorgevoerde evaluatie van de cofinancieringsregeling inzake de herontwikkeling van **brown- en blackfields** en bij

¹⁷⁴ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 42-43.

¹⁷⁵ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 26 en p. 27.

¹⁷⁶ Beleidsbrief Mobiliteit en Infrastructuur 2017-2018, p. 52-53; Beleidsbrief Landbouw en Visserij 2017-2018, p. 20.

¹⁷⁷ Beleidsbrief Landbouw en Visserij 2017-2018, p. 19-20.

¹⁷⁸ Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 50-51; zie ook p. 54

¹⁷⁹ KARAMFILOVA (2017), p. 83.

¹⁸⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 15 en 32.

¹⁸¹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 32.

¹⁸² Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 37.

¹⁸³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 28-29.

waterbodems; samen met de federale regering en de andere gewesten wordt de oprichting gefinaliseerd van een **stookolietankfonds**¹⁸⁴.

Er wordt ingezet op de actualisatie en optimalisatie van beleidsindicatoren om de impact van **omgevingsaspecten op de gezondheid** te kwantificeren – als onderdeel van beleidsmonitoring en -evaluatie van het gevoerde omgevingsbeleid¹⁸⁵.

4.4. Mogelijke raadsactiviteiten

Te verwachten en te behandelen adviesvragen:

- Er wordt ingegaan op de te verwachten adviesvraag inzake een luchtkwaliteitsplan.
- Er wordt ingegaan op de te verwachten adviesvraag inzake de volgende VLAREM-trein, met name op de strategische aspecten ervan.
- Er wordt ingegaan op de mogelijke adviesvraag inzake wijzigingen aan het mestactieplan, met name op de strategische aspecten ervan.

Eigen initiatieven:

- De in 2017 opgestarte verkennende studie inzake hemelwaterbeleid (problematiek verharding) wordt afgerond.
- Het beschikbare studiemateriaal inzake luchtkwaliteitsbeleid wordt geactualiseerd in het licht van de recente ontwikkelingen inzake de Europese regelgeving, en met nadruk op de problematiek van transport en huishoudens. Er wordt onder meer onderzocht hoe de evolutie verloop van steenkoolverbruik en vergelijkbare verbrandingsprocessen met impact op de luchtkwaliteit in Vlaanderen, en wat hiertoe de aandrijvers zijn.

Op te volgen fora en ontwikkelingen:

- Het secretariaat van de Minaraad staat mee in voor het functioneren van het CIW Overlegforum inzake de toekomstige financiering van het waterbeleid.
- De stuurgroep van het Steunpunt Milieu & Gezondheid wordt verder opgevolgd.

5. Biodiversiteit en ecosysteemdiensten

5.1. Trends op wereldvlak

De **SDG 15** van de Verenigde Naties moedigt de landen ertoe aan om tegen 2030 terrestrische **ecosystemen te beschermen en te herstellen** en het duurzame gebruik ervan te bevorderen, alsook om bossen duurzaam te beheren, woestijnvorming tegen te gaan, en bodemdegradatie en verlies aan biodiversiteit een halt toe te roepen en ongedaan te maken. Daarnaast is **SDG 2** er op gericht **voedselveiligheid te garanderen** en duurzame landbouw te promoten.

¹⁸⁴ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 30.

¹⁸⁵ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 34.

Op globaal niveau is de **achteruitgang** van de terrestrische (en aquatische) biodiversiteit voornamelijk **niet gestopt**¹⁸⁶. De daaraan verbonden achteruitgang van ecosystemen leidt tot een afname van beschikbare ecosystemediensten¹⁸⁷. **Landbouw**, zijnde het dominante landgebruik, speelt een **sleutelrol** in bescherming of verlies van biodiversiteit. Vanwege de te voorspellen demografische evolutie (zie hiervoor, 3.1.) zal, tegen 2050, de globale nood aan voedselproductie stijgen met 60%¹⁸⁸. Klimaatverandering, met onder meer ook een belangrijke impact op **waterbeschikbaarheid** (zie hiervoor, 4.1.), kan met zich meebrengen dat het potentieel voor voedselproductie sterk onder druk komt te staan¹⁸⁹.

In november 2018 grijpt te Egypte de 14de *Conference of Parties* plaats bij het Biodiversiteitsverdrag, samen met de 9de Bijeenkomst van Partijen bij het Cartagena Protocol inzake bioveiligheid en de 3de Bijeenkomst van Partijen bij het Nagoya Protocol inzake *Access and Benefit Sharing*¹⁹⁰. Andere, hieraan voorafgaande en **vermeldenswaardige wereldevents** zijn de algemene vergadering van *Intergovernmental Science-Policy Platform on Biodiversity and Ecosystem Services* (IPBES) (Medellin, Colombia, 17-24 maart 2018)¹⁹¹, het *World Symposium on Climate Change and Biodiversity* (3-5 april 2018, Manchester)¹⁹², en het *World Forum on Urban Forests* (28 november - 1 december 2018 te Mantova, Italië)¹⁹³.

5.2. Trends op Europees vlak

De in 2010 vastgestelde **Biodiversiteitsstrategie** van de EU streeft ernaar het verlies aan biodiversiteit in de EU een halt toe te roepen tegen 2020, ecosystemen en ecosystemediensten te herstellen, voor zover haalbaar, en meer inspanningen te leveren om het wereldwijde verlies aan biodiversiteit af te wenden¹⁹⁴. De **Vogel- en Habitatrichtlijn** zijn gericht op het bereiken van een gunstige staat van instandhouding van beschermde soorten en habitats. Het Europees beleid voor een **groene infrastructuur** bevordert de opname hiervan in gerelateerde plannen en programma's, om de versnippering van habitats te helpen overwinnen en de ecologische connectiviteit te behouden of herstellen, de veerkracht van ecosystemen te verbeteren en zo de verdere voorziening van ecosystemediensten te waarborgen¹⁹⁵.

Tot dusverre bleven de resultaten van de **Biodiversiteitsstrategie** evenwel nog beneden de verwachtingen¹⁹⁶. De **REFIT doorlichting van de Vogel- en Habitatrichtlijn** heeft inmiddels weliswaar aangetoond aan dat de twee richtlijnen nog geschikt zijn, maar dat er problemen blijven bestaan betreffende de implementatie ervan¹⁹⁷. De Europese Commissie bracht een Actieplan uit voor natuur, mensen en economie, met een vijftiental maatregelen die de implementatie van de natuurrichtlijnen moeten faciliteren¹⁹⁸. De concepten

¹⁸⁶ EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY (2015), p. 9: "Conservative estimates suggest that global terrestrial biodiversity will decline by at least another 10% by 2050" en p. 11: "Models consistently project global ecosystem depletion and biodiversity loss to continue or accelerate under all existing policy scenarios".

¹⁸⁷ Zie bv. <https://www.cbd.int/gbo/gbo4/publication/gbo4-en.pdf>.

¹⁸⁸ Zie FAO, <http://www.fao.org/3/a-i5499e.pdf>.

¹⁸⁹ Zie <http://www.cgiar.org/about-us/our-programs/cgiar-research-program-on-climate-change-agriculture-and-food-security-ccafs/>.

¹⁹⁰ Zie <https://www.cbd.int/meetings/>.

¹⁹¹ Zie <https://www.ipbes.net/event/ipbes-6-plenary>.

¹⁹² Zie <https://www.haw-hamburg.de/en/ftz-nk/events/biodiversity.html>.

¹⁹³ Zie <http://www.fao.org/forestry/urbanforestry/en/>.

¹⁹⁴ EUROPESE COMMISSIE (2011).

¹⁹⁵ Zie EUROPESE COMMISSIE (2013a).

¹⁹⁶ Zie <http://www.eea.europa.eu/soer-2015/synthesis/report/0c-executivesummary>.

¹⁹⁷ Zie http://ec.europa.eu/environment/nature/legislation/fitness_check/.

¹⁹⁸ EUROPESE COMMISSIE (2017c).

“ecosysteemdiensten” en “groene infrastructuur” lijken op het Europese niveau hun relevantie te behouden, vanuit de optiek dat ze kunnen worden ingezet voor *nature based solutions*¹⁹⁹.

De Europese Commissie bracht einde 2017 zijn visie uit voor **hervorming van het Europees Landbouwbeleid**, i.e. het landbouwbeleid dat in de Europese Unie van toepassing zou zijn voor de **periode 2020-2025**²⁰⁰. De Commissie stelt voor om het model te wijzigen, in die zin dat de Europese Unie slechts nog de basisparameters zou gaan bepalen voor steunverlening (i.e. algemene doelen, toegelaten types interventie, basisvoorwaarden) en dat het vervolgens aan de **Lidstaten** zou zijn om, elk afzonderlijk, de verantwoordelijkheid te nemen om die algemene doelen te gaan behalen (i.e. opmaak strategische plannen, bepalen specifieke doelstellingen, opvolging, handhaving en rapportage). In het systeem van algemene doelen zouden ook de kernpunten van de SDG's geïntegreerd worden, met name inzake klimaatverandering en inzake milieu. Het inmiddels klassieke trio van directe betalingen, *cross-compliance* en agromilieumaatregelen lijkt aldus vervangen te zullen worden door een meer doelgerichte en flexibele benadering. Dit neemt niet weg dat de Europese Commissie nog steeds overweegt een stelsel van **aan milieu en klimaat verbonden basisvoorwaarden** te introduceren, wat dan wordt gecombineerd met vrijwillig te ondernemen, verdergaande en te vergoeden maatregelen. De relaties tussen het toekomstige gemeenschappelijk landbouwbeleid en **klimaatbeleid**²⁰¹, **waterbeleid**²⁰², **bosbeleid**²⁰³ en **natuurbeleid**²⁰⁴ zullen in de komende twee jaar alleszins een discussiepunt zijn.

5.3. Trends op Vlaams niveau

In een door het Europees Parlement uitgebrachte doorlichting betreffende de stand van zaken van **uitvoering van het 7de Milieu-Actie-Programma**, wordt Lidstaat **België** ertoe aangemoedigd de processen te voltooien die moeten leiden tot aanduiding van speciale beschermingszones en om de nodige beschermingsmaatregelen in dat verband te introduceren. Er wordt ook gevraagd blijvend in te zetten op het in kaart brengen en het beoordelen van ecosystemen en hun diensten, met het oog op een boekhouding van het natuurlijk kapitaal²⁰⁵.

Het **strategisch kader voor prioritering** van ecosysteemherstel in het kader van de EU biodiversiteitstrategie werd bezorgd aan de Europese Commissie²⁰⁶. Op Vlaams niveau kan er vastgesteld worden dat de **implementatie van de Vogel- en Habitatrichtlijn** lopende is, maar dat de oplossing van de daaraan verbonden juridische, financiële en organisatorische kwesties een belangrijke uitdaging blijft²⁰⁷. Een deel van het antwoord hierop situeert zich bij de op het

¹⁹⁹ Zie <https://ec.europa.eu/research/environment/index.cfm?pg=nbs>.

²⁰⁰ EUROPEAN COMMISSIE (2017g). voor de in de hierna volgende samenvatting gegeven elementen, zie in deze Mededeling, pp. 9, 10 en p. 19.

²⁰¹ Zie HART, K., et al. (2017), p. 14: “*The EU will [...] need to think through the implications of the 2050 targets by 2018, in good time to feed into the negotiations for the next Multi-annual Financial Framework, and for agriculture to feed into the focus and subsequent negotiations on the post 2020 CAP.*”.

²⁰² Zie EUROPESE COMMISSIE (2017d).

²⁰³ Zie EUROPESE COMMISSIE (2013b)

²⁰⁴ Zie VAN DOORN, A. (2017).

²⁰⁵ KARAMFILOVA (2017), p. 81.

²⁰⁶ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 35-36.

²⁰⁷ Zie Vlaamse Regering, 30 november 2016, https://www.vlaanderen.be/nl/vlaamse-regering/beslissingenvlaamse-regering?search=&publication_date=pick&publication_date_1%5Bmin%5D%5Bdate%5D=30-11-2016&publication_date_1%5Bmax%5D%5Bdate%5D=30-11-2016&competence=31&delivery_channel=&a. Zie ook Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p.16 : “Ook de biodiversiteitsdoelstelling voor 2020 en de Conventie voor de bescherming van migrerende diersoorten zullen bijkomende Europese en Vlaamse inspanningen vragen.”

getouw gezette **algemene hervorming van het natuurbehouds- en bosrecht**, iets waarvoor er in 2018 evenwel geen grote stappen lijken te zullen worden gezet²⁰⁸.

De thematiek van **ecosysteemdiensten** krijgt ook in Vlaanderen weerklank als mogelijk denkkader om belangenafwegingen i.v.m. natuurwaarden, ruimtelijke ordening en klimaat, te vatten en om te komen tot *nature based solutions*²⁰⁹. Op Vlaams niveau wordt verder verkend hoe het **ecosysteemdienstenconcept** zou kunnen worden geïntegreerd in ruimtelijke processen, in klimaatadaptatie evenals, onder de noemer “natuurvoordelen” als communicatief gegeven²¹⁰. In het volgende natuurrapport NARA-S 2018 zullen uiteenlopende **toekomstvisies** rond natuur en groene infrastructuur ingezet worden om vorm te helpen geven aan biodiversiteitsbeleid²¹¹.

De **planologische verankering van de natuur** blijft aangehouden als beleidslijn, waarbij er prioriteit zou gaan naar het robuust maken van natuurkernen in functie van een diverse reeks doelen: het versterken van het Natura 2000-netwerk, het VEN/IVON, de soortenbeschermingsprogramma's, het leveren van ecosysteemdiensten, de realisatie van erfgoedlandschappen en klimaatadaptatie²¹². Wat de meest **kwetsbare waardevolle bossen** aangaat, wordt de herziening onderzocht van de criteria en de bijpassende kaart, en wil het beleid voorzien in verbeterde inspraak en een billijke vergoeding²¹³. De **toegankelijkheidsregeling** wordt afgestemd op de nieuwe procedure voor het natuurbeheerplan. Voor wat de domeinbossen aangaat is het de bedoeling om van toegankelijkheid de norm te maken en ze bij uitzondering niet toe te staan²¹⁴. De productie van **kwaliteitshout** wordt terug een thema in het bosbeleid²¹⁵. Er komt ook een “*Green Deal*” over **houtverbranding**²¹⁶.

Ook op het Vlaamse niveau is **koolstofopslag** via het beheer van de toplaag van de bodem een beleidsthema geworden – en wordt als zodanig expliciet vermeld voor landbouwbeleid²¹⁷. In het voorjaar van 2018 lanceert het departement Landbouw en Visserij een bevraging over agromilieu- en klimaatmaatregelen, waarna de voorbereiding van het volgende programmadocument voor plattelandsontwikkeling – **PDPO IV**- zal worden opgestart²¹⁸.

Wat jachtbeleid aangaat valt te noteren dat er vanaf 2018 een elektronisch **wilddetectiesysteem** uitgetest wordt op de N73, zodat automobilisten zo nodig gewaarschuwd kunnen worden hun snelheid te minderen²¹⁹. Er wordt een aanpassing van de code voor goede praktijk inzake schade in het vooruitzicht gesteld²²⁰. Voor soortenbeleid is **handhaving** van belang. Binnen het beleidsveld natuur is er een programmatisch handhavingsprogramma uitgewerkt, met daarin een interventiestrategie die gericht is op een preventieve aanpak²²¹.

5.4. Mogelijke raadsactiviteiten

Te verwachten en te behandelen adviesvragen:

²⁰⁸ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 16.

²⁰⁹ Zie INBO, <https://www.inbo.be/nl/nieuws/natuurrapport-ecosysteemdiensten-verschonen>.

²¹⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 45.

²¹¹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 46.

²¹² Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 34.

²¹³ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 34-35.

²¹⁴ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 24.

²¹⁵ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 42.

²¹⁶ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 13

²¹⁷ Beleidsbrief Landbouw en Visserij 2017-2018, p. 19.

²¹⁸ Beleidsbrief Landbouw en Visserij 2017-2018, p. 11.

²¹⁹ Beleidsbrief Mobiliteit en Openbare Werken 2017-2018, p. 57.

²²⁰ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 36.

²²¹ Beleidsbrief Omgeving 2017-2018, p. 18

- Er wordt ingegaan op de adviesvraag inzake de wijziging van de toegankelijkheid van natuurgebieden.

Eigen initiatieven:

- Het in 2017 verrichte studiewerk inzake groene infrastructuur wordt tot een goed einde gebracht, in de vorm van een interne studienota, met als aandachtspunt het identificeren van de hinderpalen om te komen tot meer en gedragen groene infrastructuur.
- Samen met de SALV wordt er gestreefd naar een advies op eigen initiatief inzake het Gemeenschappelijk Landbouwbeleid. De bijdrage van de Minaraad houdt verband met klimaatbeleid, waterbeleid, bosbeleid en natuurbeleid.
- Er wordt bekeken of er een interne studieactiviteit kan worden op het getouw gezet m.b.t. de problematiek van handhaving van het soortenbeleid in de ruime zin.

Op te volgen fora en ontwikkelingen:

- De Stuurgroep bij het Natuurrapport (i.e. toekomstvisies in relatie tot ecosystemen, ecosysteemdiensten en groene infrastructuur) wordt verder opgevolgd.

BIBLIOGRAFIE

BRINGEZU, S., RAMASWAMI, A., SCHANDL, H., O'BRIEN, M., PELTON, R. (2017), *Assessing Global Resource Use – A systems approach to resource efficiency and pollution reduction*, Verenigde Naties – International Resource Panel.

BURIANEK, J. (2017), *From Local to Global: A Pathway to Sustainable Environment*, p. 38 in ESPAS, *Shaping the Future of Geopolitics – Foresight and Strategic Game Changers Hard and Soft Power in a Changing World*, November 2017.

BURROWS, M. and BURWELL, F. (2017), *Europe in 2022: Alternative Futures*, Atlantic Council Strategy Paper No. 10-11.

CORENS, S. (2017), *Oriëntatienota Europees Winterpakket Energie van 30 november 2016*, Minaraad 2017|007, Brussel, 6 maart 2017.

EPRS (2017), *Post-2020 reform of the EU Emissions Trading System – Briefing*, Europees Parlement, November 2017.

EUROPEAN PARLIAMENT RESEARCH SERVICE (2017), *EU, US and Asia to 2030: The Future of Strategic Relationships*, p. 58 in ESPAS, *Shaping the Future of Geopolitics – Foresight and Strategic Game Changers Hard and Soft Power in a Changing World*, November 2017.

EUROPEAN ENVIRONMENT AGENCY (2015), *The European Environment – State and Outlook 2015 – Assessment of Global Megatrends*, Europees Milieu-Agentchap, Kopenhagen.

EUROPESE COMMISSIE (2011), *Mededeling: Onze levensverzekering, ons natuurlijk kapitaal: een EU-biodiversiteitsstrategie voor 2020*, COM(2011) 244, Brussel, 3 mei 2011.

EUROPESE COMMISSIE (2013a), *Mededeling: Groene Infrastructuur (GI) – Versterking van Europa's natuurlijke kapitaal*, COM(2013) 249 final, Brussel, 6 mei 2013.

EUROPESE COMMISSIE (2013b), *Communication: A new EU Forest Strategy: for forests and the forest-based sector*, COM(2013) 659 final, Brussels, 20 september 2013.

EUROPESE COMMISSIE (2016), *Mededeling: Voordeel halen uit het milieubeleid van de EU door een regelmatige evaluatie van de tenuitvoerlegging van het milieubeleid*, COM(2016) 316 final, Brussel, 27 mei 2016.

EUROPESE COMMISSIE (2017a), *Werkdocument – EU-evaluatie van de tenuitvoerlegging van het milieubeleid – Landenrapport – BELGIË*, SWD(2017) 34 final, Brussel, 3 februari 2017.

EUROPESE COMMISSIE (2017b), *White Paper on the Future of Europa - Reflections and scenarios for the EU27 by 2025*, Brussel, 1 maart 2017.

EUROPESE COMMISSIE (2017c), *Communication – An Action Plan for nature, people and the economy*, COM(2017) 198 final, Brussel, 27 april 2017.

EUROPESE COMMISSIE (2017d), *Staff Working Document - Agriculture and Sustainable Water Management in the EU*, SWD(2017) 153 final, Brussel, 28 april 2017.

EUROPEAN COMMISSIE (2017e), *Communication Commission Work Programme 2018 – An Agenda for a more united, stronger and more democratic Europe*, Com (2017) 650 final.

EUROPESE COMMISSIE (2017f), *Report: Two years after Paris – Progress towards meeting the EU's climate commitments*, COM(2017) 646 final, Brussels, 7 november 2017.

EUROPEAN COMMISSION (2017g), *Communication The Future of Food and Farming*, COM(2017) 713 final, Brussel, 29 november 2017.

GAVENTA, J., DUFOUR, M., NESBIT, M., PAQUEL, K., PRIMOVA, R., (2017), *The Future of Europe and the Future of Climate Action – Reflections and Scenarios for the EU27*, E3G, IEEP, Heinrich Böll Stiftung, november 2017.

HART, K., ALLEN, B., KEENLEYSIDE, C., NANNI, S., MARECHAL, A., PAQUEL, K., NESBIT, M., ZIEMANN, J. (2017), *The Consequences of Climate Change for European Agriculture. Follow-up to the COP21-UN Paris Climate Change Conference, study for the EPRS*, Europees Parlement, 2017.

HENCKENS, M. (2016), *Managing raw materials scarcity – safeguarding the availability of geologically scarce mineral resources for future generations*, doctoraatsverhandeling aan de Universiteit van Utrecht.

INTERNATIONAL ENERGY AGENCY (2017), *World Energy Outlook 2017*, OESO, Parijs, november 2017.

KAHLENBRON, W., COCHU, A., GEORGIEV, I. EISINGER, F., HOGG, D. (2017), *Defining “green” in the context of green finance*, Studie voor de Europese Commissie, Luxemburg, Publications Office of the European Union

KARAMFILOVA, E. (2017), *Implementation of the 7th Environment Action Programme - Mid-term review - European Implementation Assessment*, European Parliamentary Research Service, November 2017.

LEVIN, K., RICH, D., (2017), *Turning Points: Trends in Countries’ Reaching Peak Greenhouse Gas Emissions over Time*, WRI Working Paper, November 2017.

MONTI et al., *Future Financing of the EU, Final report and recommendations of the High Level Group on Own Resources*, December 2016.

NOENS, P. (2017), *Oriëntatienota over het Pakket Circulaire Economie*, Minaraad 2017|011, Brussel, 20 april 2017.

SCHULZ, S. (2017), *Climate and Resource Trends and Their Implications for European Union*, p. 39 in ESPAS, *Shaping the Future of Geopolitics – Foresight and Strategic Game Changers Hard and Soft Power in a Changing World*, November 2017.

TRENIN, D. (2017), *Global Trends 2030: The Making of a New Geopolitical Order*, p. 15 in ESPAS, *Shaping the Future of Geopolitics – Foresight and Strategic Game Changers Hard and Soft Power in a Changing World*, November 2017.

VERENIGDE NATIES (2015), *Resolution adopted by the General Assembly on 25 September 2015 – Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*, 21 October 2015, Res. 70/1.

VERENIGDE NATIES (2017), *World Population Prospects – The 2017 Revision – Key Findings and Advance Tables*, UN-DESA, ESA/P/WP/248, New York, 2017.

VAN DOORN, A. (2017), *Het Europese landbouwbeleid en biodiversiteit*, Environmental Research Rapport 2831, Wageningen.

VAN VUUREN, D., HOF, A., GERNAAT, D., SYTZE DE BOER, H (2017), *Limiting global temperature change to 1.5 °C – implications for carbon budgets, emission pathways, and energy transitions*, Nederlands Planbureau, 3 November 2017.

VLAAMSE LANDMAATSCHAPPIJ (2018), *Mestrapport 2017*, Brussel, januari 2018.

VLAAMSE REGERING, *Beleidsbrief Algemeen Regeringsbeleid 2017-2018*, ingediend door minister-president Geert Bourgois, Vlaams Parlement, Stuk 1337 (2017-2018) – Nr. 1, 27 oktober 2017.

VLAAMSE REGERING, Beleidsbrief Bestuurszaken 2017-2018, ingediend door viceminister-president Liesbeth Homans, Vlaams Parlement, Stuk 1325 (2017-2018) – Nr. 1, 27 oktober 2017.

VLAAMSE REGERING, Beleidsbrief Buitenlands Beleid, Internationaal Ondernemen en Ontwikkelingssamenwerking 2017-2018, ingediend door minister-president Geert Bourgeois, Vlaams Parlement, Stuk 1336 (2017-2018) – Nr. 1, 27 oktober 2017.

VLAAMSE REGERING, Beleidsbrief Omgeving – Beleidsprioriteiten 2017-2018, ingediend door mevrouw Joke Schauvliege, Vlaams minister van Omgeving, Natuur en Landbouw, VR 2017 2710 MED. 0409/15BIS.

VLAAMSE REGERING, Beleidsbrief Welzijn, Volksgezondheid en Gezin 2017-2018, ingediend door minister Jo Vandeurzen, Vlaams Parlement, Stuk 1348 (2017-2018) – Nr. 1, 30 oktober 2017.

VLAAMSE REGERING, Beleidsbrief Werk, Economie, Wetenschap en Innovatie 2017-2018, ingediend door minister Philippe Muyters, Vlaams Parlement, Stuk 1333 (2017-2018) – Nr. 1, 27 oktober 2017.